

Doboz külterületének történeti helynevei

HÉVVÍZI SÁNDOR

Bevezetés

Doboz egyike Békés megye legrégebb és még a török időkben is folyamatosan lakott településeinek. Köztudott, hogy idők folyamán két falut is ezzel a névvel jelöltek. Az egyik volt *Felső-Doboz*, amelynek ma már csak az emléke él, s a *Faluhely* földrajzi név utal rá, a másik pedig *Alsó-Doboz*, amely azonos a mai Dobozzal.

Mindkét falu a *Fekete-Körös* mellé települt, vizekkel bőven ellátott, erdőkben gazdag területen. Még a múlt század elején is a mai Doboztól keletre főleg mocsaras, vizenyős rét terült el, égerfával benőtt, kiemelkedőbb földhátakkal, szigetekkel. A falu határát több *ér, fok* és régi (még a szabályozás előtti) folyóholtág, az úgynevezett *kengyel* tette változatossá. A változatos terepalakulatokat a doboziak változatos, sokszínű elnevezésekkel jelölték. A falu külterületéről már 1620-ból ismerünk egy határleírást, amikor is a Doboz és Békés közötti határpontokat rögzítették az oklevélben. Az itt felbukkanó egyes elnevezések még napjainkban is élnek, közismertek.

Jelen dolgozatomban a *külterület történeti helyneveit* gyűjtöttem össze, s tettem ezt két okból is. Az egyik, hogy napjaink ismert helyneveit már Dobozon is összegyűjtötték a megyei földrajzinév-kutatás keretein belül. A másik, hogy *Réthy Erzsébet*, aki a gyűjtést végezte, ezt az anyagot e tanulmánykötetben teszi közzé. Célszerűnek látszott tehát még a történeti helyneveket is számba venni és könyvünkben közölni. Így módon a mai dobozi lakosok több évszázadra visszamenően, folyamatában tudják nyomon követni falujuk földrajzi neveinek életét, változásait.

A két dolgozatban természetesen vannak bizonyos átfedések, még akkor is, ha jelen tanulmányomban csak azokat a forrásokat néztem át, amelyek 1900 előtt keletkeztek. Ezek az átfedések azonban nem zavarják, sőt inkább kiegészítik egymást. Ha a névmagyarozatokban vagy a nevek lokalizációjában esetleg lenne is eltérés, ez részben a kétféle kutatási móddal magyarázható. Ugyanakkor

kor talán arra is készíti a mai lakosokat, hogy ismereteik alapján eldöntsék, valójában hol is helyezkedtek el az egyes nevekkkel jelölt terepalakulatok.

Dolgozatom két részből áll: egy *adattári részből* és egy *számmutatóból*. Az előbbiben a nevek betűrendben vannak felsorolva, az utóbbiban pedig a számok mellett az adott objektum elnevezései találhatók, amelyekkel jelölték az idők folyamán.

A neveknek lehetőleg a legelső előfordulását igyekeztem megkeresni, rögzítettem a különböző alakváltozatokat, és ha egy mód volt rá, a névadás indítékát is. A neveket gyakran nem pusztán önmagukban, hanem ha írott forrásból merítettem, akkor szövegkörnyezetükben közlöm. Így egyrészt az adott kort is jobban lehet érzékeltetni, másrészt a helynév igazi jelentése, tartalma is világosabbá válik.

Külön szerencse, hogy Dobozról már a múlt század végén is jelent meg egy kisebb helynévtanulmány *Székely Lajos* tollából. A nevekhez fűződő magyarázatait (a gyűjtése részleges felújítása, megismertetése céljából is), akár megfelelő a valóságnak, akár nem, igyekeztem kicsit bővebben idézni. Miután *Réthy Erzsébet* mai helynevekre vonatkozó dolgozatából világosan kitűnik, hogy Doboz lakói *ma* mely elnevezéseket ismerik, én erre most és itt nem tértem ki.

Az anyag közléséről. A névszócikk felépítése a következő: Címszó. Ez vagy a hivatalos név vagy a történeti, illetőleg a ma használt névnek a mai köznyelvi alakja. Ezután következnek az adatok időrendben (évszám, kiragadott szövegrész, melyen belül az adott helynevet kiemelttem). Minden adatot zárójelben a források megjelölése követ. Az adatok után ívelt zárójelben azt a számot tüntetem fel, amely a mellékelt térképünkön a helynév által jelzett objektum pontos vagy megközelítő helyét jelöli. Ha számmal nem tudtam jelölni, akkor néhány mondatban igyekeztem meghatározni az adott földrajzi név helyét.

Tanulmányom legvégén a *térképek* és az *írásos források* rövidítéseit, jelzeteit közlöm.

ADATTÁR

Almás-kert 1864: „*Almás kert* fekete Körös bal partján.” (Pesty, 35). Nevét az ott termelt gyümölcsről kapta. Pontos helye ismeretlen, csak annyit tudunk róla, hogy Békés felé esett.

Alsó-Doboz Azonos a mai Dobozzal. I. Doboz.

Árok köze 1822: *Árok Köze* (T. 7). (150). A falutól délre fekvő terület volt, amely árkok vagy csatornák között látható a megadott térképen.

Ásás-zug 1864: „*Ásás zug*, határos Póstelek pusztával.” (Pesty, 35), 1870: *Ásás zug* (Haan I. 159), 1891: *Ásászug* (Székely, 111). Póstelek felől a Gerlamarói erdőben egy tisztás hely lehetett, de pontos helye ismeretlen.

Ásvány 1822: *Ásvány* (T. 7). (65). A térkép az Óvárral szemközti zugot jelöli ezzel a névvel a régi Fekete-Körös bal partján.

Barabás 1822: *Barabás* (T. 7). (99). Szigetszerű, kis területű határrész volt a falutól keletre, a Réten.

Basa fája 1891: „*Basafája*. A határ vagy az erdő legvastagabb fáját időről időre úgy nevezi a nép.” (Székely, 111). Székely szerint a dobozi basának is volt egy ilyen kedvenc fája valamely erdőben, ahová gyakran kijárt a török urakkal mulatni. l. Szentfa.

Békési-csatorna 1870–79: *Bekéser Canal* (T. 11). (186). A Fehér-Körös új medrét jelzi így a térkép Gyulától Szanna-zugig, a Fekete-Körössel való találkozásig. l. Gyulai-csatorna, Fehér-Körös.

Békési út 1870–79: nach Gyula und Doboz von *Békes* (T. 11). (112). A Békésre vezető földút volt a Dobozi-legelőn keresztül a mai Kettős-Körössel párhuzamosan, a jobb parton. Ma már más út vezet Békésre.

Bercikebér 1620: „Az *Bercikebéren* és Marón által hallottam, hogy volt a Dobozi Határ . . . ; . . . Tudom, hogy a *Bercikebér* volt az Dobozi határ . . .” (BO. I. 222, 224). Ér lehetett a Maró nevű határrészen, de pontos helyét nem ismerjük.

Bercikebér útja 1620: „Az Maró felől tudom, hogy a határ az *Bercike utya* . . . ; . . . hogy az *Bercikebér útján* mihelt által mentünk . . .” (BO. I. 223, 224). A Bercikebér melletti út volt.

Bodor Azonos a Bodorere-szigettel. l. ott.

Bodor-eger XVIII. sz. vége: *Bodor Eger* (T. 3), 1788: *Bodor egre* (T. 5), 1870: *Bodoreger* (Haan I. 159), 1891: „*Bodoreger*, Urasági réten fekszik; az itt termett égerfák buja növése után nevezve.” (Székely, 111). (97). A területet a rajta növő égerfákról nevezték el. Azonos a Bodorere — szigettel. l. ott. *Bodorere* 1864: „*Bodorere sziget és lapossa*.” (Pesty, 36). (96). A *Bodor* mellett, a Réten húzódhatott ez az ér.

Bodorere laposa 1864: „*Bodorere sziget és lapossa*.” (Pesty, 36). (108). A *Bodorere-sziget* melletti laposabb terület neve.

Bodorere-sziget 1822: *Bodor* (T. 7), 1864: *Bodorere sziget* (Pesty, 36). (97). A *Bodor ere* melletti szigetszerűen kiemelkedő terület, amely azonos a *Bodoregerrel*. l. ott.

Borlinkás-domb 1620: „. . . egy *Borlinkás* nevű *Domb* vagyon . . .” (BO. I. 226). A domb a békési határ felé lévő területen állott.

Borosgyán 1822: *Boros Gyán* (T. 7), 1870: *Borosgyán* (Haan I. 159). (141). A sarkadi határ mentén húzódó nagyobb határrész, a Zsivány-értől északkeletre. Neve a *János* keresztnév ófrancia (vallon) alakjával kapcsolatos.

Borosgyáni-erdő 1864: *Borosgyáni erdő* (Pesty, 36). (140). A Borosgyánon elterülő erdő neve volt, a sarkadi határnál.

Bödös-ér 1891: „*Bödösér*. A falu közepén egy patkóalakú nagyon mély ér van tele vízzel, náddal, sással . . .” (Székely, 111). A mai belterületen húzódó, elposványosodott Körös-holtág neve. Nem jelöljük számmal.

Buzlikos-Maró 1620: „. . . a Sebes ér mellett a *Buzlikos Marónak* fele . . .” (BO. I. 223). (80). Az egykori Maró falu határában a *Sebes-ér* melletti erdő volt itt.

Cérnás-kengyel 1864: „Czérnás és rákos kengyel.” (Pesty, 35), 1870: *Czérnás* (Haan I. 159). (85). A falutól kissé északnyugatra húzódó kengyel volt. *Kengyel*-nek a Fekete-Körös nagy kanyarulatait nevezték a doboziak. (vö. Székely, 115).

Csabai út (145). A Békéscsabára vezető út neve.

Csajka 1822: *Csaika* (T. 7), 1852: *Csajka* (T. 8), 1854: *Csajka* (T. 9), 1864: „*Csajka* előbb erdő vólt, most 1850 óta a lakosság tulajdonához tartozó, dézma nélküli szőlő földek.” (Pesty, 35), 1876: *Csajka* (T. 10), 1891: „*Csajka* . . . a „sajka” szóval egy és ugyanazon jelentésű s annyit tesz hogy: tönkhajó.” (Székely, 112). (182). Szőlőskert volt. A Göрге nevű szőlőktől egy ér választotta el. A gerlai határ mellett található.

Csáki-sziget 1891: *Csákisziget* (Székely, 112). (5). A falu határának feltehetőleg az északnyugati részén lévő sziget.

Csanód 1822: *Csanod* (T. 7), 1864: „*Csanód*, szántó és lábas erdő Békés Város határa mellett.” (Pesty, 35), 1891: *Csanód* (Székely, 112). (62). Határrész a Sebes-foktól délre. Neve kapcsolatba hozható a *Csanó* családnévvel. (vö. Kar. II. 33).

Csanód-ér (61). A *Csanód* nevű határrészen húzódó ér neve. Ezzel kapcsolatban l. Csanód-zug.

Csanód-zug 1870: *Csanódzug* (Haan I. 159), 1891: „Az uradalmi erdőben Maksár felől hasonnevű ér által kerített zug *Csanódzug*.” (Székely, 112). (60). Karácsonyi János ezt írja a névvel kapcsolatban: „A *Csanódzug* a *Csanó*, a tarhosi pusztá a Tarhos nevű családoktól vette nevét s íme 1563-ban Békésen laknak *Csanyó* Ferencz és Tarhos András.” (Kar. II. 33). A Csanód-ér által közrezárt terület neve volt Csanódon. l. Csanód.

Császár-erdő 1864: *Császár erdő* (Pesty, 35), 1870: *Császárerdő* (Haan I. 159). A Sebes-fok körüli erdő lehetett, de pontos helyét nem ismerjük.

Csíkos 1822: *Csikos* (T. 7), 1864: *Csíkos* (Pesty, 36). (100). Szigetszerű kisebb határrész neve a Rétben. Nevét feltehetőleg a körülötte lévő vizekben, mocsarakban élő halcsíkokról kaphatta.

Csíkosi-makkos 1880—91: *Csíkosi makkos* (T. 12). (47). Az Óvári-csatorna mellett délre lévő kis tölgyerdő neve. A fentebb említett Csíkostól messze esik, tehát nem arról nevezték el.

Csöszház 1. 1880—91: *Csöszház* (T. 12). (164). Erdészház volt a Faluhely melletti erdőben. l. Erdész-lak.

Csöszház 2. 1880—91: *Csöszház* (T. 12). (121) Valószínűleg az uradalmi csösz háza volt Borosgyánon.

Deák-szeg 1891: „. . . az alatta elterülő szántóföld a vésztői országútig *Deákszeg*.” (Székely, 112). (69). A Vésztői út melletti szeglet volt. Lehetett az út és az Óvári-csatorna által bezárt szeglet is.

Deákszegi-erdő 1870: *Deákszegi erdő* (Haan I. 159), 1891: „*Deákszegi erdő*. Az Óvár foktól a disznóolagig húzódó erdő rész.” (Székely, 112). (55). A Deák-szeg melletti erdő neve.

Demeter szántása 1822: *Demeter Szántása* (T. 7). (171). A Patya-értől nyugatra elterülő, vele párhuzamos szántóföld volt a mai Kettős-Körös jobb partján.

Déter 1403: *Dether* (Kar. II. 80), 1418: „... Bekes, *Dether*, Beren, Gywr...” (BO. I. 45), 1558: *Deter* (Kar. II. 80), 1559: *Dether* (GyO. 292), 1560: *Detter* (BO. I. 173), *Detther* (GyO. 321), 1561: *Deter* (GyO. 348), 1649: „... totalia et integra praedia a Murany et *Diter* vulgo nuncupata in Comitatu békess...” (BO. I. 243). Doboztól északra, a régi Fekete-Körös jobb partján állott a falu. Bár nagyrészt mocsár vette körül, a törökök 1596-ban mégis elpusztították. Neve Karácsonyi szerint a szláv *dehtár* szóból származik, ami ’kocsikenőcs-készítő’-t jelent. (vö. Kar. II. 80). A falu neve kapcsolatba hozható a Nógrád megyei *Dejtár* község nevével is (vö. FNESz. 175). Az elpusztult *Déter* falu határának nagyobbik része Békéshez, kisebbik része Dobozhoz került. I. Déteri-pusztá.

Déteri-pusztá 1870—79: *Diteri pusztá* (T. 11). (10). Doboz külterületének észak—északnyugati része. *Déter* hajdani falu nevét őrzi. I. Déter.

Doboz 1075/1124/1217: „super fl-m, qui nuncupatur Crys, in v. que vocatur *Duboz*” (Györffy, 505), 1138/329: v. *Doboz* /Györffy, 505/, 1273/392/477: „in decimis porcorum domini regis in v. *Doboz*” (Györffy, 505), 1308: *Doboz* (Csánki I. 650), 1403: *Doboz* et alia *Doboz* (Csánki I. 650), 1559: *Alsódobos* (GyO. 295), 1561: *Alsó Doboz*, (BO. I. 176), 1616: „... in Territoriis possessionum *Alsó Doboz* ac Fölső Doboz in dicto Cottu Bihariensi...” (BO. I. 219), 1620: *Doboz* (BO. I. 221), 1623: „... possessionem *Doboz* in Cottu Bekesiensi...” (BO. I. 231), 1662: „... in totalibus et integris possessionibus Berini et *Doboz*...” (BO. I. 255), 1717: *Doboz* (BO. I. 265). A falut régebben *Alsó-Doboznak* is hívták, hogy megkülönböztessék Felső-Doboztól. *Alsó-Doboz* (a mai *Doboz*) a Fekete-Körös alsóbb szakaszán a folyó bal partjára települt. Eredetileg a királyi kondások faluja volt, neve pusztá személynévből keletkezett magyar névadással. (vö. FNESz. 182). I. Alsó-Doboz.

Doboziak kaszálója XVIII. sz. vége: *Falcastrum Doboziensium* (T. 3). (118). A falu mellett keletre elterülő nagy kiterjedésű kaszálórét volt.

Dobozi-erdő 1870—79: *Dobozer-Wald* (T. 11). (63). A falu mellett kezdődő, észak-északnyugatra elterülő nagy erdő neve.

Dobozi-legelő XVIII. sz. vége: *Pascuum Doboziense* (T. 3), 1788: *Pascuum Doboziense* (T. 5), 1891: „*Páskom*. A tagosításkor kiosztott járandóságok a Körös köziben.” (Székely, 118). (115). A falu mellett annak idején északnyugatról délnyugatig nagy kiterjedésű legelő terült el. I. Páskum.

Dobozi-vadaskert 1870—79: *Dobozer Thiergarten* (T. 11), (165). A régi Fekete-Körös két oldalán is jelzi a térkép a vadaskertet a Faluhely, Malom-fok és a Feketeéri-járásnál.

Eger-hegy 1620: „... Vaskapú Szigettye, *Egerhegy*, Komlosderék...; ... az *Egerhegy*, melly a Törsökös ér hegyen vagon...; ... Határ szinte

Doboz alá mégyen... *Eger Hegyre*...” (BO. I. 223, 224, 227). A helynév pontos helye ismeretlen.

Egyház ere 1876: *Egyház ere* (T. 10). (173). A Faluhelytől (a régi Felső-Doboztól) Szanna—zug felé húzódó ér volt. Kovalovszki Júlia régész kutatásai alapján tudjuk, hogy az elpusztult középkori falu temploma, egyháza ennek az érnek a partján állott. Az ér tehát a templomról kapta a nevét. Azonos a Patya-érrel. l. ott.

Emlős XVIII. sz. vége: *Emlős* (T. 3). (26). A térkép területet jelöl ezzel a névvel a békési határ felé a Sebes-foktól északra.

Emlőstőly 1620: „... Békés felül az *Emlőstőly* az Körös mellett...; ... hogy az *Emlőstőly* volt mind Békésieknek mind Doboziaknak egyik határa.” (BO. I. 222), 1891: „*Emlőstőly*. Mai neve inkább «Verebes». A békési Maksárt a dobozitól elválasztó igen mély ér, s a Fekete—Körös balpartjába szakad. Itt találtak megölve egy törököt s váltságdíjúl a doboziaknak 60 pengőt kelle a török basának fizetni.” (Székely, 112). (25) Ér volt a békési határnál a Fekete—Körös bal partján. l. Verebes 2.

Erdész-lak 1876: *Erdész lak* (T. 10). (164). Erdésház volt a Faluhely melletti erdőben, valójában a Doboz-vadaskertben. l. Csöszház 1.

Értű-hegy 1822: *Értű hegy* (T. 7). (94). A Várat körülvevő Holt—Körösből fakadó vékony, túszerű ér neve. Feltehetőleg azonos a Holtkörösi-érrel. l. ott.

Fácánház 1891: „*Fácánház*. A maksári erdőben készített liget, mellette egy *fácánház* terül el.” (Székely, 114). A Maksári-erdőben állott a Sebes-foktól északra.

Falopó 1870: *Falopó* (Haan I. 159), 1891: „*Falopó*... Túl az Óváron erdőréz. Ide jártak a békésiek fát lopni a régi időben a dobozi erdőből...” (Székely, 112). (54). Erdő volt a Fekete—Körös bal partján. A forrásunk megadja a név eredetét.

Falopó-kengyel 1864: *Falopó kengyel* (Pesty, 35), 1876: *Falopó K.* (T. 10), 1891: *Falopókengyel* (Székely, 112). (52). A Falopó-erdőt körülvevő vagy inkább a melletti vízkengyel (holtág).

Faluhely XVIII. sz. vége: *Falu Helly* (T. 3), 1788: *Falu hely* (T. 5), 1822: *Falu hely* (T. 7), 1864: „*Faluhely*, mely hajdan Felső-Doboz volt, most gróf Wenkheim Rudolf birtoka 's erdeje l erdési lakkal.” (Pesty, 35), 1870: *Faluhely* (Haan I. 159), 1891: *Faluhely* (Székely, 112). (154). A Fekete—Körös bal partján állott a mai falutól délre Felső-Doboz faluja, amelynek helyét őrzi a *Faluhely* elnevezés. l. Felső-Doboz.

Fancsal 1852: *Fancsal* (T. 8), 1854: *Fancsal* (T. 9), 1876: *Fancsal hegy* (T. 10). (79). A Fancsal ere melletti határrész neve a falutól északnyugatra.

Fancsal ere 1822: *Fancsal Ere* (T. 7), 1891: „*Fancsal*. Kis- és Nagy-Fancsal. A nagykerti falurész alá benyúló, s a Maksárban kanyargó nagy vizeknek neve...” (Székely, 114). (87). A Fekete—Körösből fakadó balparti ér, mely közvetlenül a falu északi végénél lépett ki a folyóból, s a Fekete-sziget mellett húzódva haladt Békés felé. l. Fancsal foka, Kis-Fancsal, Nagy-Fancsal.

Fancsal foka 1620: „... ő birta vala az *Fantsalfokáig* ...; ... mert Dobozt ő birta vala az *Fantsalfokáig* ...; ... eddig a *Fancsal fokáig* esküdtek a Határra, a melly olly közel Dobozhoz, hogy a Tyúk is reá repülhetne Dobozrúl.” (BO. I. 226, 228). (87). Azonos a Fancsal érével. I. ott.

Farkas-zug 1864: „*Farkas zug* szinte a' lakosság erdeje.” (Pesty, 35), 1891: „*Farkaszug*. Erdőrész.” (Székely, 112). Valószínűleg egy Körös-zugban lévő erdő neve volt, de pontos helyét nem ismerjük.

Fatnyere 1852: *Fatnyere* (T. 8), 1854: *Fatnyere* (T. 9), 1876: *fatnyere* (T. 10). (146). Kisebb kiterjedésű határrész, amely nevét a *Fatnyi éréről* kapta. I. ott.

Fatnyi ere 1620: „... vagyon az ér *Fatni érnek* is hitták ...” (BO. I. 229), 1891: „*Fatnyi ere*. A gyula—dobozi országutat és az új köröst a marói erdő közelében átszelő mély ér. Onnan hivatik így, mert *Fatnyi* nevű gazdag görög halt volt bele még a törökök idejében, mikor az érben nagyon mély víz volt. Az Új-Körös is ennek nyomán van egyrészt ásva.” (Székely, 114). (126). A források szerint egy, az ér vizébe fulladt *Fatnyi* nevű görögről nevezték el.

Fehér-Körös 1446: „... ac fluvio *albi Krisei* ...” (BO. I. 61), 1511: „... in fluvio *Feyerkeres* ...” (GyO. 61). (186). A Fehér-Körös új medrét értjük rajta, amelyet a múlt század közepén ástak, s Szanna-zugnál találkozik a Fekete-Körössel. Nevét vizének színéről kapta. I. Békési-csatorna.

Fekete-ér 1822: *Fekete Ér* (T. 7), 1864: „*Fekete ér* sarkadi és dobozi határt kijelölő.” (Pesty, 36), 1891: „*Fekete ér* ... mindenütt a sarkad—dobozi határon húzódva ... a Fekete-Körösbe Sámsonvárnál beszakad. Régen vízi-út volt a sarkadi földvárba, mely „Várhely”-ben feküdt.” (Székely, 114). (167). Széles medrű ér volt a sarkad—dobozi határon. Nevét hordalékos vizéről kapta.

Fekete-erdő Azonos a Feketeéri-erdővel. I. ott.

Feketeéri-erdő 1852: *Fekete Erdő* (T. 8), 1854: *Fekete erdő* (T. 9), 1864: *Fekete éri erdők* (Pesty, 36). (133). A Gyenge-vésze, Sarkadi út, Fekete-Körös és a Fekete-ér által határolt nagy kiterjedésű erdő volt. A Fekete-érről nevezték el. I. Fekete-erdő.

Feketeéri-járás 1876: *Fekete éri járás* (T. 10), 1880—91: *Fekete éri járás* (T. 12), 1900: *Fekete éri járás* (T. 13). (156). Legelő volt a Fekete-ér mellett.

Fekete-Körös 1509: „... super fluvium *Fekethekeres* vocatum ...” (GyO. 53), 1766—85: *Fekete Kores* (T. 1), 1780: Fluvius *Fekete Körös* (T. 2), 1822: *Fekete Körös F.* (T. 7), 1900: *Fekete Körös* (T. 13). (131). Az eredeti Fekete-Körös a dobozi határon és a falun folyt keresztül. Szanna-zugtól kezdve ma már csak holtág. Nevét sötétebb színű vizéről kapta.

Fekete-sziget 1620: „... az *Fekete Sziget* az Maxár ...: ... a *Fekete sziget* vagyon az Maksár rétyében ...” (BO. I. 223, 225), 1822: *Fekete Sz.* (T. 7), 1891: *Fekete sziget*. A maksár rétyében fekvő s ma is úgy nevezett dombosabb hely ...” (Székely, 114). (102). Kiemelkedőbb földhát volt Maksáron a mai békési határ mellett.

Felső-Doboz 1403: *Doboz et alia Doboz* (Csánki I. 650), 1509: „... ad *Felsewdobaz* vocatum, in comitatu Bekes ...” (GyO. 53), 1511: „... in duobus *Dobaz et Zanna* ...” (GyO. 61), 1553: *Felseodoboz* (GyO. 207), 1559: *Felsew*

Dobos (GyO. 296), 1559: *Felseodobos* (GyO. 302), 1560: „Also, *feolsew Doboz*” (GyO. 318). (154). Alsó-Dobozhoz viszonyítva a Fekete-Körös felsőbb folyásánál, a folyó bal partján állott ez a falu. Az 1600-as évek közepére lakossága beleolvadt Alsó-Doboz lakosságába, s a régi falu helye, mint *Faluhely* név maradt meg az emberek emlékezetében. I. Doboz, Faluhely.

Fiatalos-ér 1891: „*Fiatalos ér*. A mai «Macskás» körös neve.” (Székely, 114). (20). Ennek az érnek a nevével az általunk ismert forrásokban nem találkozunk, ezzel szemben van egy Fiatalos-hegy helynév (1620-ból), mely valószínűleg az ér környékén lehetett. Az eret feltételesen azonosítjuk a Macskás-érrel. I. ott.

Fiatalos-hegy 1620: „*Fiatalos hegy*. Ezeket tudom Dobozi Határnak lenni . . .” (BO. I. 223). (39). Valószínűleg a Fiatalos-ér környékén lehetett.

Fok 1864: *Foknevű ér* (Pesty, 35). (95). A falu mellett északkeletre a Körössel kapcsolatban lévő *fok: ér* volt. Az általunk megadott szám megközelítő értékű.

Fok-hát 1852: *Fok hát* (T. 8), 1854: *Fok hát* (T. 9), 1876: *Fok hát* (T. 10), 1891: „*Fokhát*. A mai uradalmi belső major.” (Székely, 114). (104). A *Fok* nevű ér melletti partosabb terület. Ma már nagy része a belterülethez tartozik.

Fokközi-irtások 1864: „Észak kelet felől ’a falu alatt: *Fok Közi Irtások . . .*” (Pesty, 35), (105). Erdőirtás volt a *Fok* nevű ér mellett.

Földégés szigete 1620: „Onnét ismét az *Föld Egése szigettyére* ment úgy tudom . . . ; . . . onnét az *Földégés Szigettyére . . .*; . . . *Földégés Szigettye*, a vágáson által, egyenesen Fás felé.” (BO. I. 223, 226, 229), 1891: „*Földégés*, v. *Földégés szigetje* Komlós mellett a rétben fekvő tőzeges föld, mely egyszer meggyulladt s sokáig égett.” (Székely, 114). (11). A mai határ északi szélénél terült el. Nevét a rajta meggyulladt tőzeges földről (kotu) kapta.

Fü-eger XVIII. sz. vége: *Fő Eger* (T. 3), 1788: *Fő eger* (T. 5), 1822: *Fü Eger* (T. 7), 1891: „*Füeger*, *Füegri*. A réten fekvő táblaföld.” (Székely, 114) (75). A sarkadi határ mentén fekvő égerfás terület volt. Nem lehet pontosan eldönteni, hogy vajon *Fő-eger* vagy *Fü-eger* a helyes névalak.

Füzes-sziget 1620: „. . . Komlosderék, *Füzes Sziget*, Szilkötő . . .” (BO. I. 223), (35). Komlós-derék környékén lévő fűzfás, fűzveszős terület neve volt. A megadott szám megközelítő pontosságú.

Füz-kerek XVIII. sz. vége: *Füz Kerek* (T. 3). (33). Kerek alakú füzes (fűzfás, fűzfavesszős) terület neve a Vésztői úttól keletre. Nem lehetetlen, hogy azonos a Füzes-szigettel.

Füz-szeg 1620: „. . . hogy a Doboziak az *Füszegnél* és az Óvárnál az nemes Kerekieknek eladták a füvet mint övékét . . .” (BO. I. 222), XVIII. sz. vége: *Füz Szeg* (T. 3), 1852: *Füszeg* (T. 8), 1854: *Füszeg* (T. 9), 1864: „*Füz szeg* urasági sertés ólakkal, pásztor házzal; itten találtatik téglá égetésre alkalmas föld.” (Pesty, 36), 1891: „*Füszeg*. Túl az Óváron, ahol ma az uradalmi disznóólak vannak, ott fekszik *Füszeg . . .*” (Székely, 114). (31). A falutól északra, a Körös jobb partján elterülő határrész, szeglet volt. Az itt található fűzfákról, fűzfabokról nevezhették el.

Fűszeg-major 1880—91: *Fűszeg (mjr.)*. (T. 12), 1891: „... *fűszegmajor* és Rudolfmajor...” (Székely, 120), (30). A Wenckheimék uradalmi majorja volt Füz-szegnél, a Vésztői út mellett nyugatra.

Gerla-marói-erdő 1880—91: *Gerla marói erdő* (T. 12), (148). A gerlai és a dobozi határban egyaránt húzódó erdő neve. l. Maró-erdő.

Gillai György szállása 1620: „... Kosdér Szigettye, az *Gillai György szállása*...” (BO. I. 224). Gillai György tanyája, szállása volt, a Kosdér mellett.

Gonda-kengyel 1876: *Gonda K.* (T. 10). (89). A Gonda-zugban található Körös-kengyel (régii holtág) neve.

Gonda-zug 1822: *Gonda Zug* (T. 7). (90). A falu mellett északra lévő jobb oldali Körös-zug neve volt. A név családnévvel van kapcsolatban.

Görbe-kengyel 1864: „*Görbe kengyel*, a’ Csanódi erdőben.” (Pesty, 35), 1870: *Görbekengyel* (Haan I. 159), 1891: „*Görbekengyel*. Erdőrész Óvár felett.” (Székely, 114). Valójában a Körös vagy valamely ér holtága lehetett. Nevét alakjáról kapta. Pontos helyét nem ismerjük.

Görge XVIII. sz. vége: *Görge* (T. 3), 1788: *Görge* (T. 5), 1891: „*Görge*... a legrégebb szőlőtelepítvény.” (Székely, 112). (175). Karácsonyi szerint a doboziak: „... már 1794-ben kezdtek ők a *Jörgei kertek* helyén szőlőt ültetni...” (Kar. II. 87). A gerlai határ mentén található határrész, régebben szőlőskert. Részei: Kis-Görge és Nagy-Görge. l. ezeket.

Gyenge-vésze 1852: *Gyenge vésze* (T. 8), 1854: *Gyenge vésze* (T. 9), 1864: *Gyenge Vésze* (Pesty, 36), 1891: *Gyenge vésze* (Székely, 114). Ma már a belterülethez tartozik, ezért nem jelöljük számmal. Neve a *vejsze*, tájnyelvi alakban *vesz*: *vész* ’halfogó eszköz’ szóval van kapcsolatban. Valószínűleg *gyenge* halászó terület volt, de az is lehet, hogy az elnevezés a *Gyenge* családnévvel kapcsolatos.

Gyepes (38). Huszár Mátyás ezt írja róla értekezésében: „A Fás-ér a Fekete-Körös felső kiágazása, amely a gátak veszedelmes emelése miatt keletkezett, és Görbedtől *Gyepesnek* hívják.” (Huszár, 32). Azonos a Gyepes-csatornával. l. ott.

Gyepes-csatorna 1864: *Gyepes csatorna* (Pesty, 36), 1870—79: *Gyepes-fok (Canal)* (T. 11), 1880—91: *Gyepes csat.* (T. 12), 1900: *Gyepes csatorna* (T. 13). (38). A dobozi határ északkeleti sarkában húzódó csatorna (eredetileg ér) neve. Valószínűleg a körülötte nőtt növényzetről kaphatta a nevét. l. Gyepes.

Gyirgyió-lapos 1864: „*Gyirgyió lapos*, hajdan vad réteness helyly.” (Pesty, 36). Pontos helye ismeretlen.

Gyulai-csatorna 1870—79: *Gyulaer Canal* (T. 11). (149). A térkép a mai, új Kettős-Köröst jelöli ezzel a névvel. A Huszár-féle könyvben ezt olvashatjuk róla: „Az 1855-ös árvíz tapasztalatai nyomán 1857-ben elkészült a *Gyula-béké-si-csatorna*, amely a Fehér-Körös egy 19 km hosszú szakaszát metszi le...” (Huszár, 17). l. Kettős-Körös, Új-Körös.

Gyulai út 1870-79: *nach Gyula* von Doboz (T. 11), (162). A Gyulára vivő régi út neve, amely a Kettős-Körös jobb partján vezetett Szanna-zugba, s onnan tovább a Körösön át Gyulára.

Hajdú-irtás 1852: *Hajdu irtás* (T. 8), 1854: *Hajdu irtás* (T. 9), 1876: *Hajdu irtás* (T. 10), 1891: „*Hajdu irtás*. Régen erdőség, ma új falurész.” (Székely, 115). (151). A falu melletti, nagyrészt kiirtott erdő neve, melynek egy része később belterület lett.

Hajó út 1620: „... tudom, hogy egy Ember hala az *Hajó utnál* az vízben, és hittél adták a Békésiek Dobozra, hogy nem az ő Határok az ...” (BO. I. 228). (18). Dobozról a Maksáron át vezető hajóút neve volt. Ennek pontos nyomvonalát nem ismerjük. Volt egy másik hajóút is északkeletre, mi ezt jelöltük számmal. I. Törökhajó útja.

Határ-ér 1620: „... *Határ érre*, ott három Határ vagy, egyik Gyula másik Békési harmadik Sarkadi.” (BO. I. 227). Pontos helye ismeretlen. A három település határánál húzódó ér volt.

Határfa 1620: „... halásztam is, kaszáltam is az Emlőstöllynél, ott egy Tölgy fa vala, *Határ fának* mondták ...” (BO. I. 227). A békési és a dobozi határt jelölő nagy tölgyfa volt az Emlőstöllynél. I. Tölgyfa.

Határ-kengyel 1822: *Határ K.* (T. 7), 1876: *Határ K.* (T. 10). (23). A régi Fekete-Körös egyik holtága, kanyarja a békési határnál, a Sebes-foktól északra.

Helység-erdő 1891: „*Helységerdő*. A falu erdeje; részben irtás alatt, részben ültetve.” (Székely, 115). Pontos helyét nem ismerjük, a falu mellett lehetett.

Holt-Körös 1. 1822: *Holt Körös* (T. 7). (93). Az úgynevezett *Vár*-at vette körül ez a holtág a Fekete-Körös jobb partján.

Holt-Körös 2. 1620: „Határ szinte Doboz alá mégyen ... *Holt Körösre* ... ; ... nem bírnak sem az Erdővel sem az *Holt Körössel*.” (BO. I. 227, 228). A Fekete-Körös valamely régi holtágáról van szó, de pontos helye ismeretlen.

Holtkörösi-ér 1864: „... a madarhalmi és várközi irtások; ezek között van *Holt Körösi ér* mely hajdan folyó volt ...” (Pesty, 35), (94). Térképek nem jelölik, mi feltételesen azonosítjuk az *Értű-heggyel*, amely a Holt-Körössel volt kapcsolatban. I. ott.

Holtkörösi-erdő 1864: „*Holt Körösi erdő* urasági ménes istállóval, Pásztor házzal, kertészi lakkal, üveg házzal és konyha kerttel.” (Pesty, 35), 1880—91: *Holt körösi erdő* (T. 12). (24). Egy holtág melletti erdő, a Sebes-foktól északra.

Hosszúfoki-Óvári-gátórház 1880—91: *Hosszúfoki-Óvári-gátórh.* (T. 12). (37). Az Óvári-csatorna és a Gyepes-csatorna találkozásánál lévő gátórház.

Hosszú-kengyel 1876: *Hosszu K.* (T. 10). (64). A Sebes-fok melletti kengyel neve, melyet hosszúságáról neveztek el.

Ibrahim-fok 1891: „*Ibrahimfok*. A Fekete-Körös jobb oldalán ... igen mély mellékág ... Nevét onnan vette, hogy a török időkben *Ibrahim* nevű vitéz, a basa altisztje, belevesztette s a dobozi basa rendeletére neveztetett el s így hivatik maig is.” (Székely, 115). (3). A külterület északnyugati sarkában található. Azonos az Ibrány-fokkal. I. ott.

Ibrahim-zug 1891: „*Ibrahimzug*. A Foknak a Körösbe folyásánál támadt sarok.” (Székely, 115). (7). A Fekete-Körös bal oldali zugja, s az Ibrahim-fokkal szemközti oldalon található. Azonos az Ibrány-zuggal. I. ott.

Ibrány ere 1788: *Ibrány Ere* (T. 5). (3). Az Ibrány-fok, Ibrahim-fok másik neve. l. ezeket.

Ibrány-fok 1822: *Ibrány Foka* (T. 7), 1864: „... *ibrán fok* urasági gulya színnel a fekete Körös jobb partja mellett.” (Pesty, 36), 1880—91: *Ibrányfok* (T. 12), (3). Azonos az Ibrahim-fokkal. l. ott.

Ibrányfok-erdő 1852: *Ibrányfok Erdő* (T. 8), 1854: *Ibrány fok erdő* (T. 9). (21). A Körös bal partján az Ibrány-foktól kissé messzebb található a békési határnál.

Ibrány-zug 1822: *Ibrány Zug* (T. 7), 1864: *ibrán zug* (Pesty, 36), 1876: *Ibrány zug* (T. 10). (7). Azonos az Ibrahim-zuggal. l. ott.

Itce-domb 1822: *Itcze Domb* (T. 7), 1864: *Itze domb* (Pesty, 35), 1870—79: *Ittze domb* (T. 11), 1880—91: *Itze domb* (T. 12), 1900: *Itcze domb* (T. 13). (183). Az Itce-ér jobb (északi) partján emelkedett, a Csajkától keletre. Nevét az értől kaphatta. l. Itce-ér.

Itce-ér 1788: *Itcze Ere* (T. 5), 1822: *Icze Ér* (T. 7), 1864: „*Itcze* nevű határ ér Gyula felől.” (Pesty, 35), 1870: *Itcze* (Haan I. 159), 1891: *Itczeér*. A Fehér-Körös-Csatornából Szanazug felett balfelől kiszakadó ág, mély és széles... Békés felett Dánfoknál a Fehér-Körösbe fut.” (Székely, 112). (184). Folyószerű mély ér a dobozi határ déli szélén.

Itce hídja 1766—85: *Ittze Hidja* (T. 1). (185). Híd volt az *Itce-éren* keresztül, az Itce-dombtól keletre. A Dobozról Gyulára vezető régi országút vitt rajta át.

Itcei-járás 1852: *Itzei járás* (T. 8), 1876: *Iczei járás* (T. 10), 1900: *Itzei járás* (T. 13), (163). Az *Itce-ér* felé eső határrész, legelő.

Itce-kanális 1822: *Icze Canalis* (T. 7). (168). Az *Itce-ér* folytatása, kiegyenesített medre volt Békés felé. l. Itce-ér.

Jállás 1852: *Jállás* (T. 8), 1854: *Sallas (Jallas)* (T. 9), 1876: *Jállás* (T. 10). (134). Legelőterület volt a Sarkadi út mellett délre, amely Pesty szerint nevét a juhállásról kapta. E szerint eredeti neve *Juh-állás* lehetett.

Jállási-erdő 1864: „*Jállási erdő* és szántó, nevezetét vette a juhállásról.” (Pesty, 36). (157). A *Juh-állás*: *Jállás* melletti erdő neve volt.

Jállás-zug 1822: *Jallas Zug* (T. 7). (135). A *Jállás* nevű határrész egyik beszögellése, zugja volt a Sámson várától keletre.

Kaladony 1822: *Kaladony* (T. 7). Ma már teljesen a belterülethez tartozó régi határrész. A Temetőkert mellett terült el. Számmal nem jelöljük.

Kaladony ere 1822: *Kaladony Ere* (T. 7). A Fekete-Körös bal partján húzódó ér, mely kapcsolatban volt a folyóval. A *Kaladony* mellett keresendő. Ma már belterület.

Kaladony-zug 1822: *Kaladony Zug* (T. 7). A *Kaladonnyal* szemközti Körös-zug a folyó jobb partján. Szintén a mai belterület része.

Kalicka 1891: „*Kaliczka*. A réten táblaföld.” (Székely, 115). Pontos helye ismeretlen.

Kalmár János szállása 1620: „Emlékezem reá hogy a *Kalmár János szállásánál* volt az Határ...” (BO. I. 225). Pontos helye ismeretlen, az Emlőstöly környékén állhatott.

Kapitány-szállás 1891: „*Kapitányszállás*. Ma tanya, régen népes major.” (Székely, 116). Nem tudjuk a pontos helyét.

Kas-zug 1822: *Kas Zug* (T. 7). (28). A Fekete-Körös jobb parti zugja volt, azonban nem tudni, hogy nem *Sas-zug* vagy *Sós-zug* volt-e a valódi neve. l. ezeket.

Kékfű 1852: *Kékfű* (T. 8), 1854: *Kék fű* (T. 9), 1876: *Kékfű* (T. 10), 1891: „*Kékfű*. Lakossági ugyaromföldek a sarkadi út bal oldalán.” (Székely, 115). (139). A lakosok jugerom-földjeik voltak ezen a területen. Nevét a rajta vadon termő kékvirágú növényzetről kaphatta. l. Kékfűi-szántóföldek.

Kékfűi-szántóföldek 1864: *Kék fűi szántó földek* (Pesty, 36). (139). Azonos a *Kékfű* nevű határrésszel. l. ott.

Kerek-eger XVIII. sz. vége: *Kereg Eger* (T. 3), 1788: *Kerek eger* (T. 5). (50). A dobozi határ északkeleti részén található kerek alakú, égerfás terület volt.

Kerek Ferenc háza 1620: „... onnan a *Kerek Ferencz Házát* el vonák a Békésiek, melly is a Fokhoz csak közel vala.” (BO. I. 28). A Fancsal-fokhoz és a békési határhoz közel eső tanya, szállás volt.

Keskeny-zug 1891: „*Keskenyzug*. Réten.” (Székely, 115). A réten lévő, valószínűleg ér által körülvevett keskeny zug volt, de pontos helyét nem ismerjük.

Kétszázás 1891: „*Kétszázás*. A réten táblaföld.” (Székely, 115). (98). Uradalmi táblaföld volt az Ózesi-major környékén.

Kettős-Körös (149). A Huszár-féle értekezésben olvashatjuk: „Az 1855-ös árvíz tapasztalatai nyomán 1857-ben elkészült a Gyula-békési-csatorna, amely a Fehér-Körös egy 19 km hosszú szakaszát metszi le, majd a Fekete-Körös bekötésével (1874) torkolata 11,5 km-rel Békés fölé került.” (Huszár, 17). Viszonylag újabb keletű elnevezése az egyesült Fehér- és Fekete-Körösnek. l. Gyulai-csatorna, Új-Körös.

Kévés-árok 1822: *Kévés Árok* (T. 7), 1864: „Óvári erdő járás sas zuggal, *kévés árokkal*.” (Pesty, 36). (9). Árok, csatorna volt, a Körös- (Kévés?) kengyel-lel kapcsolatban állott.

Kévés-kengyel 1864: „Itt vannak *Kévés kengyel* ibrán zug . . .” (Pesty, 36). (8). A Fekete-Körös jobb parti kengyele, holtága, mely a Kévés-árok-kal volt kapcsolatban. A térkép Körös-kengyelként jelöli, mellyel valószínűleg azonos. l. Körös-kengyel 1.

Kis-derék 1822: *K. Derék* (T. 7). (48). A Hosszúfoki-Óvári-gátórháztól kissé délnyugatra esett ez a vizes, mocsaras terület, ahol valószínűleg nagyobb, összefüggő vízfelület lehetett.

Kis-eger 1788: *Kis eger* (T. 5). (159). Kis, égerfás terület volt a Sarkadi út mellett délre a sarkadi határnál.

Kis-Fancsal Az egyik forrás szerint a Fancsal-érnek volt egy kisebb és egy nagyobb ága. l. Fancsal-ér.

Kis-Görge 1822: *K. Görge* (T. 7), 1852: *Kis Görge* (T. 8), 1864: „*Kis* és Nagy *Görge*, a' Itcze ér és Póstelek Gyulai pusztá mellett, előbb erdő, 1850. év óta lakosság szálló földje.” (Pesty, 35), 1876: *Kis Görge* (T. 10). (176). A Görge nevű

szőlőskert egyik, kisebbik része volt. Az egyes térképek a két elnevezést gyakran felcserélik. Mi a Huszár-féle térképet vettük alapul a számozásnál (T. 7). I. Göрге, Nagy-Göрге.

Kispál-zug 1891: „*Kispálzug*. Réten.” (Székely, 115). (178). A Szanna-zug mellett északra lévő zug, folyókanyar volt. I. Kispálzug-erdő.

Kispálzug-erdő 1864: *Kis Pál zug erdő* (Pesty, 35), 1870: *Kispálzugerdő* (Haan I. 159). (178). A Kispál-zug nagy részét erdő borította. Annak a neve. I. Kispál-zug.

Kis-Petrezsány 1876: *Kis Petrezsán* (T. 10), (6). A Petrezsányi-erdő déli, kisebbik része. I. Petrezsány.

Kócsagos 1891: „*Kócsagos*. A réten táblaföld, temérdek kócsagja ma a vésztői sárrétbe jár.” (Székely, 115). Pontos helyét nem ismerjük, nevét a kócsagokról kapta.

Komlós (13). Azonos a Komlós-szigettel. I. ott.

Komlós-derék 1620: „... Egerhegy, *Komlosderék*, Fűzes Sziget ...” (BO. I. 223), XVIII. sz. vége: *Komlos Derek* (T. 3), 1788: *Komló derék* (T. 5), 1891: „*Komlósderék*. Nagy mély ér a dobozi-vésztői határban ...” (Székely, 115). (16). A Komlós-ér kiszélesedő medre volt a Komlós-sziget mellett.

Komlós-domb 1620: „... onnét a Földégés Szigettyére, onnét az *Komlos Dombra* ...; ... a Maró szélben jött el az Hatar az Fantsalfokáig Doboz felé, onnan a *Komlós Dombra*.” (BO. I. 226, 227). (14). A Komlós-szigetnél lévő domb neve volt. A megadott szám megközelítő értékű. I. Komlós-sziget.

Komlós-ér 1620: „Határ szinte Doboz alá mégyen ... *Komlós Érre* ...” (BO. I. 227), 1822: *Komlós Ér* (T. 7). (15). A Komlós-sziget mellett északra húzódó ér volt. Kapcsolatban állott a Nagy-Törzsökös-érrel.

Komlós-sziget 1822: *Komlos* (T. 7), 1864: „*Komlós sziget*, a' Sarkad felől jövő, de már betöltve lévő Gyepes csatorna mellett.” (Pesty, 36), 1870: *Komlós* (Haan I. 159). (13). A dobozi határ északkeleti részén terült el ez a földhát, amely az árvizek alkalmával valóban 'sziget' volt. Nevét a rajta termelt növényről kaphatta. I. Komlós.

Körös-kengyel 1. 1876: *Körös Kengyel* (T. 10). (8). A Fekete-Körös jobb oldali kanyarulatának a neve, az Ibrány-fok felé. Ezzel volt kapcsolatban a Kévés-árok. Valószínűleg azonos a Kévés-kengyellel. I. ott.

Körös-kengyel 2. 1822: *Körös K.* (T. 7), 1876: *Körös K.* (T. 10). (27). A régi Fekete-Körös egyik bal oldali holtága.

Körös-kengyel-zug 1822: *Körös Kengyel Zug* (T. 7). (29). A Körös-kengyel melletti bal parti Körös-zug neve. I. Körös-kengyel 2.

Körös köze 1891: „*Körösköze*. A Fehér- és Fekete-Körös között elterülő páskomok. (Zsellérföld).” (Székely, 116). (161). A régi Fekete-Körös és az új Kettős-Körös között terült el. Azonos a Zsellérfölddel. I. ott.

Körösös-Maró 1852: Nagy és *Körösös Maró* (T. 8), 1854: Nagy és *Körösös Maró* (T. 9). (144). A Csaba-dobozi út és a gerlai határ mellett található. I. Nagy-Maró.

Körtvélyes 1852: *Körtvélyes* (T. 8), 1864: „*Körtvélyes szántó*” (Pesty, 35), 1876: *Körtvélyes* (T. 10), 1880—91: *Kertvélyes* (T. 12), 1900: *Körtvélyes* (T. 13), (170). Határrész a Göрге, Itcei járás és a gyulai határ között. Nevét az annak idején itt található vadkörtefákról kaphatta.

Lábogó 1891: „*Lábogó*. Az uradalmi réten lévő ér, és a mellette terülő táblaföld.” (Székely, 116). (111). Az Ózesi-major és a sarkadi határ közötti ér és ingoványos, mocsaras terület neve volt, amelyen csak nehezen lehetett átlábalni, átgázolni.

Lapos 1891: „*Lapos*. A falunak egy része, lapos fekvése után.” (Székely, 116). A belterület egyik része.

Légyinága 1891: „*Légyinága*. (*Léginága*). A csikós színnél a körösbe futó mély ér, mely a napszámos-irtási szőlőkben idestova kigyózik; nagyon mély ér.” (Székely, 116). Ennél többet nem tudunk róla.

Lóörző 1852: *Lóörző* (T. 8), 1870: *Lóörző* (Haan I. 159), 1876: *Ló-örző* (T. 10), 1891: „*Lóörző*. Az urasági ménes legelője, újabb eredetű elnevezés. Éjjelre ide viszik lopva legeltetni lovaikat a dobozi szegényebb emberek.” (Székely, 116). (70). Az Óvári-csatorna melletti legelő volt.

Lóörző-erdő 1864: „*Ló örző erdő*, és szántó föld.” (Pesty, 35), (71). A Lóörző nevű határrész erdeje. l. Lóörző.

Macskás 1822: *Macskás* (T. 7), 1852: *Macskás* (T. 8), 1854: *Macskás* (T. 9), 1876: *Macskás* (T. 10), 1880—91: *Macskás* (T. 12), (19). A külterület északkeleti csücskét nevezik így. A név eredetét nem ismerjük. l. Macskás-ér.

Macskás-ér 1891: „*Macskás*. Kötegyán és Sarkad feletti állóvizek összefolyásából támadó s a dobozi határszálon húzódó, partokkal ellátott csatorna, melybe a rétről a vadvizeket szokták beszivattyúzni. Lefolyást a Fekete-Körös felé talál.” (Székely, 116). (20). Ér, csatorna a dobozi határ északkeleti szélén. Valószínűleg a területről kapta a nevét. l. Macskás.

Macskás egre 1788: *Macskás egre* (T. 3). (40). Égerfákkal benőtt kisebb terület volt Macskáson. l. Macskás-sziget.

Macskás-sziget 1864: „*Macskás sziget*, jelenleg legelő föld, a békési és sarkadi Fás-erdők szomszédságában.” (Pesty, 36), (40). Azonos a *Macskás egre* nevű területtel, amely magasabb, partosabb volt a környezeténél. l. Macskás egre.

Madárhalmi-irtás 1864: „... *madárhalmi* és várközi *irtások* ...” (Pesty, 35). A Madár-halom melletti erdőirtás volt, de pontos helyét nem ismerjük.

Madár-halom 1870: *Madárhalom* (Haan I. 159), 1891: „*Madárhalma*. A helységnek földjén a bikaakol mellett álló dombos sziget.” (Székely, 116). Pontos helyét nem tudjuk, a falu mellett északkeletre állhatott.

Makkos 1891: „*Makkos*. Erdőrész fiatal ültetés.” (Székely, 116). Fialat tölgyfaerdő volt, de a helyét nem ismerjük.

Maksár 1822: *Maksár* (T. 7), 1852: *Maksár* (T. 8), 1864: „*Maksár*, hajdan posványos tér, jelenleg szántó föld.” (Pesty, 35), 1891: „*Maksár*. Nagy pusztá, fele dobozi, fele békési *Maksár*.” (Székely, 116), 1890—91: *Maksár* (T. 12). (76).

Saras, nádas, mocsaras rét volt Békés és Doboz határán. Ma is ismert határrésze Békésnek és Doboznak, mivel területe megoszlik a két település között.

Maksár-ér 1620: „... az *Maxár* hasitya által az Emlőstőlyre ...; ... Dobozi Határ a Maró az Berczikebér, az Fekete Sziget az *Maxár* ...” (BO. I. 223), 1891: „... Maksár; közepén két határba osztja a *Maksár ér*, vagy Tőrfoka; a Maró réten a szabályozás előtt összegyűlő nagy víztömeg ezen az éren folyt be a Fekete-Körösbe, és pedig nagy sebességgel, miért egy részét ma is Sebesfoknak hívják.” (Székely, 116). (81). A Maksáron keresztül folyó ér neve volt. Székely szerint másképpen Tőr fokaként is nevezték. A Sebes-fokkal azonban semmiképpen nem lehet azonosítani. I. Maksár-fok, Tőr foka I.

Maksár-fok 1891: „Tőrfoka. Másképpen Maksár ér, *Maksárfok*.” (Székely, 122), (81). Azonos a Maksár-érrel. I. Maksár-ér, Tőr foka.

Maksári-erdő 1891: „A *maksári erdőben* készített liget, mellette egy fáczánház terül el.” (Székely, 114). (78). A Maksáron található erdő neve volt. A megadott szám megközelítő értékű.

Maksár rétje 1620: „... a Maró Erdőt a *Maksár Rétyét* a ki igen is Nádtermő egyenlőképen birták ...; ... a Fekete sziget vagy az *Maksár rétyében* ...” (BO. I. 225). (77). A Maksár nagy része annak idején nádas rét volt. A megadott szám megközelítő értékű. I. Maksár.

Malom-ág 1864: „*Malom ág* hajdan folyó volt.” (Pesty, 35), 1870: „*Malomág* hajdan folyó” (Haan I. 159), 1891: „*Malomág*. A Körösnek egy ága, rajta vizimalom volt.” (Székely, 116). (166). A Fekete-Körös és a Fekete-ér találkozásánál található Körös-ág neve, melyen annak idején vizimalom állott. I. Malom-fok.

Malom-fok 1822: *Malom Fok* (T. 7), (166). Azonos a Malom-ággal. I. ott.

Malom-kert 1822: *Kert Malom* (T. 7), 1864: *Malom kert* (Pesty, 36), 1876: *Malom kert* (T. 10), (155). A régi vizimalom melletti határrész, kert volt a Fekete-Körös jobb partján.

Malom-zug 1822: *Malom Zug* (T. 7). A Fekete-Körös és a Fekete-ér találkozásánál lévő zug a Malom-kerttel szemben. Nem jelöljük számmal, mivel ma már sarkadi terület.

Maró 1295: *t. Moro* (Györffy, 510). Gerla, Csátár, Békés és Doboz között elterülő falu volt, de több adatunk nincs róla. Határa a fentebbi falvakba olvadt.

Maró 1. (143). Rövidebben így is nevezték a Maró-eret. I. ott.

Maró 2. 1620: „Tudom az *Maró* után a Maró éren által az atyám egy nagy Tölgy fát mutatott, és mondta Békési határnak.” (BO. I. 222), 1891: „*Maró*. Hasonnevű ertől nevezve ... a Kettős-Körös balpartja mellett terülő erdőtől le Békés alá huzódó földterület neve ... A *maró* részben békési, részben dobozi határrész.” (Székely, 116), (123). Nagy kiterjedésű határrész Doboz, Gerla és Békés között. Valójában *Maró* középkori falu határával azonos. Egyes részeit megkülönböztető névvel jelölték. I. ezeket.

Maró-ér 1620: „... a *Maró éren* által ...; ... A Berczikebéren és *Marón* által hallottam, hogy volt a Dobozi Határ ...; ... hallottam, hogy Sebeséren, az *Maró éren* csak igen közel az út mellett ... az Dobozi és Békési Határ ...”

(BO. I. 222, 223), XVIII. sz. vége: *Maró Ere* (T. 3), 1891: „Az u.n. *maróér* a Kettős-Körös csatornába részben beleesett, egy része pedig Gerla-felé nyílt vizeret képez igen sok ágra oszolva.” (Székely, 116), (143). *Maró* falu emlékét őrzi az ér neve is. A forrás szerint a mai Kettős-Körös részben az ér medrében folyik. I. *Maró*, *Maró* I.

Maró-erdő 1620: „Az *Maró Erdőt* nem tudom mellyik határban vagon . . . ; . . . ott a *Maró Erdő* mellett egy öreg Tölgy fát mutattak . . . ; . . . az *Maró Erdőn* egy ér megyen el az mellett . . .” (BO. I. 227, 229), 1864: „*Maró erdő*, több idő óta fen állott szarvas kert melly azonban 4-5 év előtt Gróf Wenkheim Károly jelenlegi birtokos úr által elrontatott.” (Pesty, 35), 1891: „. . . ma is van marói föld, *marói erdő* . . .” (Székely, 116), 1900: *Gerla marói erdő* (T. 13), (148). A mai Kettős-Körös bal partján Gerla felé húzódó erdő neve. I. *Gerla-marói-erdő*.

Marói-lapos 1891: „Sárosé Környék. A *marói lapon* fekvő terület.” (Székely, 120). A *Maró* nevű határrészen terült el, de pontos helyét nem ismerjük.

Maró útja 1620: „. . . az Berczikebéren és az *Maró uton* nem mertek által jönni az Békésiek . . . ; . . . Az *Maró útján* Berczikebérenek kit hivnak, tudom azt, hogy Dobozi föld.” (BO. I. 222, 223). A *Maró* nevű határrészen keresztül vezető út neve. Pontos helye ismeretlen.

Mérkék 1822: *Mérkék* (T. 7), (132). A Gyenge-vésztől keletre eső terület neve. Később ezt a határrészt a térképek Fekete-erdőként jelölik. Nem teljesen azonos vele.

Molnár Pál kútja 1620: „Tudom az *Molnár Pál kútyát* is, szintén az Határ csak nem messze a *Molnár Pál kútyán* kívül egy körtvél fa . . .” (BO. I. 223). Pontos helye ismeretlen.

Nagy-derék 1822: *N. Derék* (T. 7), (58). Az Óváron — inneni — réten terült el. Szélesebb, nagyobb kiterjedésű víztükör lehetett.

Nagy-égés 1880—91: *Nagyégés* (T. 12), (34). A térkép *majort* jelöl ezzel a névvel, az Óváron — túli — réten. Neve valószínűleg a tőle nem messze északra eső *Földégés szigete* elnevezéssel van kapcsolatban.

Nagy-Fancsal Az egyik forrás szerint úgy tűnik, hogy a *Fancsal-érnek* egy kisebb és egy *nagyobb* ága is lehetett, de ezt térképek nem jelzik. I. *Fancsal-ér*.

Nagy-Görge 1822: *N. Görge* (T. 7), 1852: *Nagy Görge* (T. 8), 1864: „Kis és *Nagy Görge*, a' Itcze ér és Postelek Gyulai pusztá mellett, előbb erdő, 1850. év óta lakosság szőlő földje.” (Pesty, 35), 1876: *Nagy Görge* (T. 10), (174). A *Görge* nevű határrész, szőlőkert egyik vége, oldala volt. I. *Görge*.

Nagy-kert XVIII. sz. vége: *Nagy Kert* (T. 3), 1822: *N. Kert* (T. 7), 1852: *Nagy Kert* (T. 8), 1864: „*Nagy kert*, árokkal bekerített szántó föld nyúgot felől a' Falu alatt.” (Pesty, 35), 1876: *Nagy Kert* (T. 10), 1891: „*Nagykert*. A *Fancsal ér* torkolatánál elterülő falurész . . .” (Székely, 117). Régen a falu melletti kert, ma már teljes egészében a belterület része, ezért számmal nem jelöljük.

Nagy-Körös bokra 1822: *N. Körös Bokra* (T. 7), (107). Bokros területrészt volt a Pömpölytől északra. Nem lehet pontosan eldönteni, hogy a név a Körös folyóval vagy egy *nagyobb*, kiemelkedőbb kőrösfával van-e kapcsolatban.

Nagy-Maró 1822: *N. Maró* (T. 7), 1852: *Nagy és Körösös Maró* (T. 8), 1854: *Nagy és Körösös Maró* (T. 9), 1876: *Nagy és Körösös Maró* (T. 10), (144). A Maró nevű határrész déli területét jelölik így a térképek. Ebbe tartozik például a Gerla-marói-erdő is. I. Körösös-Maró, Maró.

Nagy-Patya 1822: *N. Patya* (T. 7), (172). A Malom-fok mellett délre elterülő kisebb határrész neve. Rajta keresztül húzódott a Patya-ér. I. ott.

Nagy-Petrezsány 1876: *Nagy Petrezsán* (T. 10), (1). A *Petrezsányi-erdő* északi, nagyobb kiterjedésű része volt. I. Petrezsány.

Nagy-sós-fenék 1864: „*Nagy sós fenék* mely jelenleg kiszáradván felszántott” (Pesty, 36). Pontos helyét nem ismerjük. A szöveg alapján a Vince-sziget környékén lehetett.

Nagy-sziget 1788: *Nagy Sziget* (T. 5), 1822: *N. Sziget* (T. 7), 1864: „*Nagy sziget szántó föld*” (Pesty, 36), 1891: „*Nagysziget*. Az uradalmi réten táblaföld.” (Székely, 116), (36). Nagyobb kiterjedésű, szigetszerű földhát volt a Réten Macskás felé az Óvári-csatorna mellett délre.

Napszámos-irtás 1891: „... mely a *napszámos-irtási* szőlőkben idestova kígyózik...; ... *Napszámos irtás*. Szőlővel beültetett földterület, régen erdő volt.” (Székely, 116, 117). A kiirtott erdő helyén telepítettek szőlőt annak idején a dobozi lakosok. Pontos helye ismeretlen.

Nyárfás 1822: *Nyárfás* (T. 7), (109). Az Óváron-inneni-rét közepén lévő kisebb, enyhén kiemelkedő, nyárfákkal benőtt terület neve.

Nyilas 1891: „*Nyilas*. A Póstelek-felé eső határrész, van német és török nyilas.” (Székely, 117). Póstelek felé esett ez a szántóterület, melynek neve a *nyíl*húzással való sorsolással, illetőleg valamely földközösségben lévő földnek ilyen sorsolással való elosztásával kapcsolatos. A forrás szerint megkülönböztettek *Német-nyilas* és *Török-nyilas* nevű határrészeket is. Pontos helyüket nem ismerjük.

Nyomás 1891: „*Nyomás*. A csordajárás helye, legelő.” (Székely, 117). A falu múlt század végi legelőjét nevezték így, de pontos helyét nem ismerjük.

Óvár 1620: „... a Doboziak az Fűszegnél és az *Óvárnál* az Nemes Kerekieknek eladták a füvet...; ... Doboznak egy határa volt az Fancsal fokáig tartott és az *Óvár*ig...” (BO. I. 222, 229), XVIII. sz. vége: *Ó Vár* (T. 3), 1870: „*Óvár* és Várköz. E két hely egymás mellett fekszik. Hajdan itt feküdt Doboznak földvára.” (Haan I. 160), 1891: „*Óvár*... Doboztól 1/2 órányira Békés-felé egy Körös kanyarulatba épített régi földvár, mely már csak itt-ott kivehető töltésekből áll, s három oldalról vízzel van kerítve...; ... Az *Óvár* földsánczait a körös jobbparti töltésébe belekubikolták, és már csak ott látni a sánczokat, ahol az azokból kinőtt vén fák a lehordást akadályozták.” (Székely, 117), (66). A földsáncok valóban léteztek, de már a régészek sem találtak az 1980. évi terepbejáráskor földvárra utaló nyomokat, idők folyamán annyira megsemmisült. Valamilyen őskori erődítmény lehetett. I. Várköz.

Óvár ere 1788: *Ó Vár Ere* (T. 5), 1822: *Óvár Ere* (T. 7), (68). A régi Fekete-Körössel kapcsolatban lévő ér volt, mely az Óvár mellett északra ömlött

a Körösbe. Azonos az Óvár-fokkal. 1781-ben az eret kelet felé csatornaként tovább ásták a Gyepes-érig. Az ér ily módon a mocsaras rétség vizét a Körösbe vezette. I. Óvár-fok.

Óvár-fok 1891: „... éjszakfelől az igen mély és széles Óvár-fokon végig, a sarkadi vár-felé kivezető vízi úttal birt, roppant nádasok között. Vize oly mély volt, hogy még ezelőtt 30 évvel is aki az átjárót elvettette belefűlt. Az Óvár-fok a Fekete-Körösbe szakadt s rendes folyóvíz volt a szabályozás előtt.” (Székely, 117), (68). Azonos az Óvár erével. I. ott.

Óvári-csatorna 1785: *Canalis Óvár* (T. 4), 1788: *Canalis, Canális Ó Vár* (T. 5), 1864: „Óvári csatorna ásatott 1781-ben, betöltetett 1854-ben.” (Pesty, 35), 1870—79: *Óvár Kanál, Óvár-fok* (T.11), 1880—91: *Óvári csat.* (T. 12). (56). Az Óvár erét a Gyepessel kötötte össze. Mesterségesen ásott csatorna volt, ezért jelöljük külön számmal. I. Óvár ere.

Óvári-erdőjárás 1864: „Óvári erdő járás sas zuggal, kevés árokkal.” (Pesty, 36), (67). Az Óvárt körülvevő erdő neve volt. I. Óvár.

Óvári-járás 1852: *Óvári járás* (T. 8), 1854: *Óvári járás* (T. 9), 1876: *Óvári járás* (T. 10), (91). A falu és az Óvár között a Fekete-Körös jobb partján elterülő, valószínűleg legelő neve.

Óváron-inneni-rét 1852: *Óváron ineni rét* (T. 8), 1854: *Óváron ineni rét* (T. 9), 1876: *Óváron ineni rét* (T. 10), (73). A Rét-nek az Óvári-csatornától délre eső területét nevezték így. I. Rét.

Óváron-túli-rét 1852: *Óvárontuli Nagy rét* (T. 8), 1854: *Óváron tuli nagy rét* (T. 9), 1876: *Óváron túli rét* (T. 10), (46) A Rét-nek az Óvári-csatornától északra eső területét nevezték így a doboziak. I. Rét.

Ózes XVIII. sz. vége: *Ózes* (T. 3), 1788: *Ózes* (T. 5), 1822: *Ózes* (T. 7), 1864: *Ózes* (Pesty, 36), 1876: *Ózes* (T. 10), 1891: „Ózes... Nevét a rajta legelni szokott temérdek őztől nyerte.” (Székely, 117), (110). Kisebb kiterjedésű, szigetszerű terület volt a Rét közepén. Nevét forrásunk szerint az ott élő sok őztől kapta.

Ózesi-major 1880—91: *Ózesi major* (T. 12), 1891: „Ózes. Az uradalmi major régi neve, ma Rudolfmajor.” (Székely, 117), 1900: *Ózesi mjr.* (T. 13), (101). Az Ózesen kialakított uradalmi major neve volt. A major egyike volt Dobozon a legnagyobbaknak. I. Rudolf-major.

Ózi-erdő 1864: „Vásárhelyi és őzi erdő” (Pesty, 35). Pontos helye ismeretlen. Békés felé keresendő.

Pap holtja 1891: „Paphóttja. A Körös egyik Doboz feletti mély kanyarulatát nevezik így...” (Székely, 118), (129). A forrás szerint egy dobozi pap fulladt bele itt a Körösbe. A komájának a varsájából ugyanis, aki halász volt, tréfa képpen ki akarta venni a halat. Miközben ezen igyekezett, s félig már benne volt a varsában, azzal együtt belesúszott a vízbe és megfulladt.

Pap-kerék 1788: *Pap Kerék* (T. 5), 1822: *Pap Kerék* (T. 7), 1864: *Papkerék* (Pesty, 36), 1891: „Papkeréki. Táblaföld a réten.” (Székely, 118), (119). Kör alakú erdő volt a sarkadi úttól kissé északra.

Páskum 1891: „Páskom. A tagosításkor kiosztott járandóságok a Körös köziben.” (Székely, 118), (115). Azonos a Doboz-i legelővel. I. ott.

Patya-ér 1822: *Patya Ér* (T. 7), (173). A Malom-foktól a Szanna-zug felé húzódó ér volt. A Nagy-Patya nevű határrészen haladt keresztül. Azonos az Egyház érével. l. ott.

Petrezsány 1620: „Ha az Fekete szigetet vagy *Petresánt* meghaladta marhánk . . . ; . . . ott által az réten *Petresányra* menének . . . ; . . . Az *Petresányra* ment által . . .” (BO. I. 224, 225), 1822: *Petresán* (T. 7), 1852: *Petrezsán* (T. 8), 1870: *Petrezsány* (Haan I. 159), 1891: „*Petrezsány* . . . erdőréssz és rétság a maksári oldalon, uradalmi birtok.” (Székely, 118), (2). A dobozi határ északnyugati csücskében lévő erdő neve. A békési határ, a Fekete-Körös és az Ibrány-fok között terült el. l. Petrezsányi-erdő.

Petrezsányi — erdő 1852: *Erdő Petrezsán* (T. 8), 1854: *Erdő Petrezsan* (T. 9), 1864: „*Petrezsányi erdő* urasági Csösz házzal a' békési határ mellett.” (Pesty, 36), 1900: *Petresán e.* (T. 13). (2). A *Petrezsány* nevű határrész döntő hányada erdő volt. l. Petrezsány.

Petrezsány-irtás 1620: „. . . én úgy hallottam a régi Emberektől, hogy Békésnek és Doboznak a *Patresán irtás* hasitotta Határokat.” (BO. I. 227). A Petrezsányi-erdő egyik irtása volt, de pontos helye nem ismert.

Petrezsány rétyje 1620: „Azt bizonyosan tudom az Emlőstőllyrül az *Patrésán rétyére* . . .” (BO. I. 223). A Petrezsányi-erdő melletti rét neve. Pontos helyét nem ismerjük.

Petrezsány réve 1620: „. . . hogy Emlőstől *Patresány réve*, Kalmár János szállása . . . a vágáson által, egyenesen ki Fás felé . . . ; . . . által a *Patresány révi* . . . Koncs vágáson által . . .” (BO. I. 229, 230). Révátkelőhely volt a Fekete-Körösön a Petrezsányi-erdőnél. Pontos helye ismeretlen.

Pogány-halom 1891: „*Pogányhalom*. Ma Révhalom. Érdekes halom, melynek ma már csak fele van meg, fele a Kettős-Körös medrébe esvén, lekubikoltott.” (Székely, 119). (125). A halomnál nagy mennyiségű agyag hamvedreket, bronz- és vaseszközöket, ékszereket, pénzt találtak a múlt században. Égetett csontmaradványok is kerültek a felszínre, ezért a régi doboziak a halmot valamilyen pogány áldozóhelynek tartották. A leírás alapján helyét a megadott számnál jelöltük meg. Azonos a Révhalommal. l. ott.

Pogány-telek 1864: „*Pogány telek* szántó a' fehér körözi csatorna jobb partja mellett.” (Pesty, 35), 1870: „*Pogánytelek* emelkedettebb, hátság hely.” (Haan I. 159), 1891: „*Pogánytelek*. Egy sziget vizerektől környezve a dobozi rév közelében.” (Székely, 119). (124). A közeli Pogány-halomtól kapta a nevét. l. Pogány-halom.

Pömpöly 1822: *Pömpös* (T. 7), 1852: *Pömpöly* (T. 8), 1876: *Pömpöly* (T. 10), 1891: „*Pömpöly*. Az egész pusztát össze-vissza kanyargó nagyér az uradalmi puszta majorbejáratánál, mindjárt a sorompónál kezdődik és a sarkadi határig húzódik. Egy tábla föld és egy erdőréssz viseli nevét.” (Székely, 118). (116). Erdőből és szántóból álló határrész volt a falu mellett keletre, a sarkadi út mellett északra. A forrás szerint hasonló nevű *érről* nevezték el a területet.

Pömpöly-erdő 1864: „Pömpöly erdő, kaszáló és szántó.” (Pesty, 36). (117). A Pömpöly nevű határrész erdeje volt. I. Pömpöly.

Rác-csapás I. 1870: *Ráczcsapás* (Haan I. 160), 1891: „*Ráczcsapás*. A ráczlá-zadaskor itt törtek be a ráczok sarkadi földről, s ahol a temérdek lovas elhaladt, egész mélyre kikoptatta a sok ló körme az utat s ma is meglátszó csapást, utat, völgyet hagytak maguk után, mely érhez hasonló mély s a víz is megáll benne.” (Székely, 119). (120). A Huszár-féle térkép (T. 7) még *Török-csapás* névvel jelöl egy utat, mely Sarkad felől a Réten keresztül vezet a faluig. A két név azonos fogalmat takar. I. Török-csapás.

Rác-csapás 2. 1852: *Ráczcsapás* (T. 8), 1854: *Rácz csapás* (T. 9), 1876: *Rácz csapás* (T. 10), 1900: *Ráczcsapás* (T. 13). (136). Eredetileg az utat jelölte a név, később a mellette lévő földterületet is így hívták. Határrész. I. Rác-csapás I.

Rákos-kengyel 1864: „Czérnás és rákos kengyel.” (Pesty, 35), 1870: *Rákos kengyel* (Haan I. 159). 1876: *Rákos K.* (T. 10), 1891: „*Rákos kengyel*. Erdőben egy körös-kanyarulat.” (Székely, 119). (86). A falu és a Sebes-fok közötti Körös-holtág volt. Nevét a benne élő sok ráktól kaphatta.

Repülő-híd 1891: „*Repülő híd*. A Macskás és Hosszúfokon a vésztői orszá-gút átvezető hidja.” (Székely, 119). A híd nem valószínű, hogy a dobozi határ-ban volt, valószínűbb, hogy a mai tarhosi határban.

Rét 1766—85: *sehr morastige, sehr morastige Hutweyden* (T. 1), 1891: „*Rét* . . . termő szántóföld, ezelőtt 30—40 évvel sík víz vagy legelő volt, a szabá-lyozás óta 20—30 ezer hold Kanaán, fel Vésztőig.” (Székely, 120). (57). Az I. katonai térképen világosan látható, hogy Doboz faluját nagyrészt mocsár, nagyon mocsaras rét, legelő vette körül. A térkép felírásai is ezt rögzítik. Huszár Mátyás ezt írta róla értekezésében: „A Sarkad, Doboz, Békés és Okány közti mély terület, mint helyzetéből és alacsony szintjéből következik, egyre inkább mocsárrá válik.” (Huszár, 37). A falu lakói a mocsaras rétnak két részét külön-böztették meg: az *Óváron-inneni-rétet* és az *Óváron-tüli rétet*. I. ezeket.

Rév-halom 1891: „Pogányhalom. Ma *Révhalom* . . . Ahol a révhajóból az utas dobozi oldalon kilép, ahova lábát teszi, az a *révhalom*, mely telve van agyag hamvedrekkkel és azok darabjaival . . .” (Székely, 119). (125). A mai Kettős-Körös falu felőli partján állott. Itt kötött ki a révhajó. Azonos a Pogány-halom-mal. I. ott.

Rossz-Maró XVIII. sz. vége: *Rossz Máró* (T. 3), 1822: *Rosz Maró* (T. 7), 1852: *Rosz Maró* (T. 8), 1876: *Rosz maró* (T. 10). (114). *Marónak* feltehetőleg a rosszabb talajú részét nevezték így. A falu mellett (a Nagy-kerttől) nyugatra, a csabai úttól északra terült el. I. Maró.

Rudolf-major 1891: „Özes. Az uradalmi major régi neve, ma *Rudolfmajor*.” (Székely, 117). (101). Gróf Wenckheim Rudolf birtokának Özesen lévő majorját nevezték így. I. Özesi-major.

Sámson vára 1788: *Sámson* (T. 5), 1822: *Sámson Vára* (T. 7), 1864: „*Sámson vára* Körözs zugi sűrű erdőben két föld sánczal.” (Pesty, 36), 1870: „*Sámsonvá-ra* . . . Népmonda szerint nevét vette *Samson* nevü rabló vezértől.” (Haan I.

160), 1891: „*Sámsonvár*. A faluhellyel szemben a Körös egy nagyon mély kanyarulatában rengeteg erdő közepén, százados tölgyfák alatt, sűrű bozót közt fekszik. A Körös kanyarulatát átfogja egy roppant magas földsáncz, alatta mély árokkal. Igen régi földvár vagy bűvhely . . .” (Székely, 120). (153). A népmonda szerint a török időkben *Sámson* nevű rablóvezérnek volt itt a rejtekhelye, aki a törököknek sok kárt tett, és közülük sokat megölt. A föld alatt volt egy mély pincéje, s oda hordta a kincseit. Ebbe a föld alatti pincébe azonban csak egy, a Körös-parton nőtt csonka fűzfa üreges derekán keresztül lehetett bejutni. (vö. Székely, 120). A *Sámson vára* elnevezés valójában egy középkori földvárat jelöl a Fekete-Körös jobb oldali kanyarulatában, a Faluhellyel szemben.

Sarkadi út XVIII. sz. vége: *Via Sarkad* (T. 3), 1788: *Via Sarkadinum* (T. 5), 1870—79: *nach Sarkad* von Doboz (T. 11). (138). A Sarkadra vezető országút, ma műút neve.

Sáros-ér l. Sárosér-környék.

Sárosér-környék 1864: „*Sárosér környék szántó föld*” (Pesty, 35), 1870: *Sárosérkönyék* (Haan I. 159), 1891: „*Sárosérkönyék*. A marói laponon fekvő terület” (Székely, 120). A *Sáros-ér* melletti terület neve Marón. Közlebről nem tudjuk sem az ér, sem környékének a helyét, csak annyit, hogy a falutól nyugatra volt.

Sás-fenék 1891: „*Sásfenék*. A sarkad-dobozi határárok mentiben fekvő sással benőtt lapos föld és ér.” (Székely, 122). A sarkadi határ mellett húzódó ér és terület neve volt. Pontos helyét nem ismerjük.

Sas-zug 1864: „*Óvári erdő járás sas zuggal, kevés árokkal*.” (Pesty, 36), 1876: *Sas-zug* (T. 10). (28) A Fekete-Körös jobb oldalán a folyó által három oldalról közrezárt zug volt. Területileg pontosan azonos a *Kas-zuggal*. Ugyanakkor egy másik térképen ezt a részt *Sós-zug*-erdő névvel jelölik. Nem tudjuk tehát pontosan eldönteni, hogy *Kas-zug* : *Sas-zug* vagy *Sós-zug* volt-e a valódi neve. l. *Kas-zug*, *Sós-zug*-erdő.

Sebes-ér 1620: „*A Sebes ér és Berczikebér edgyütt jön ki bal felől . . . ; . . . a melly Sebes ér vize vagyon, annak a közepén megyen el az Határ . . . ; . . . annak alatta egy Sebes ér vagyon . . .*” (BO. I. 223, 226). (51). A Fekete-Körös bal oldali, sebes folyású mellékere volt, amely a békési Rossz-erdő mellett elhaladva tért vissza a Fekete-Körösbe. Azonos a Sebes-fokkal. l. Sebes-fok.

Sebes-fok l. 1620: „. . . hallottam a régi Emberektül, hogy a *Sebes fok* volt Békésnek és Doboznak Határa . . .” (BO. I. 228), 1822: *Sebes Fok* (T. 7), 1864: „*Sebes fok*, mely a' fekete Körözből vezette ki az árvizet a' dobozi és Békési Maksár oldalra, 1845-ben töltetett.” (Pesty, 35), 1876: *Sebes fok* (T. 10), 1891: „*Sebesfok*. A Maksárban fekvő hajdan sebesen folyó mély ér.” (Székely, 120). (51). Huszár Mátyás írja róla: „. . . a balparton Doboztól Békésig vezet a *Sebes-fok* nevű csatorna, amelyet emberi szorgalommal, nagyrészt egyenes irányban, 2 ezer öl (3,79 km) hosszúságban, 3 öl (5,69 m) szélességben ástak ki, mélysége azonban nem elegendő. Három és félszer rövidebb útja miatt a víz nagyobb sebességgel folyik benne, összhangban az Óvári-fok torkolatával.”

(Huszár, 36). (51). Nevét gyors folyású vizéről kapta. Azonos a Sebes-érrel. I. ott.

Sebes-fok 2. 1852: *Sebes fok* (T. 8), 1854: *Sebes fok* (T. 9), 1876: *Sebes fok* (T. 10). (41). A *Sebes-fokról*, *Sebes-érről* elnevezett terület neve az értől északra. I. Sebes-fok 1.

Sebesfoki-járás 1852: *Sebesfoki járás* (T. 8), 1854: *Sebesfoki járás* (T. 9), 1876: *Sebesfoki járás* (T. 10). (42). A Sebes-fok mellett északra, a Fekete-Körös bal partján lévő, nagyrészt erdőség neve. I. Sebesfoki-járás-erdő.

Sebesfoki-járás-erdő 1864: *Sebes foki járási erdő* (Pesty, 35). (42). Azonos a Sebesfoki-járással. I. ott.

Sebestyén egre 1620: „Határ szinte Doboz alá mégyen a . . . *Sebestyén egre* oldalára . . .” (BO. I. 227), 1822: *Sebestyény Egre* (T. 7). (17). Régi helynév. Égerfákkal benőtt terület volt az Óváron-túli-rét keleti oldalán.

Simándi-sziget 1788: *Simándi* (T. 5), 1822: *Simándi Sz.* (T. 7). (74). A Rét egyik szigetszerűen kiemelkedő területe volt az Ózesi-majortól kissé északnyugatra.

Sirató-halom 1891: „*Siratóhalom*. Ma a remetei erdőben erdőréz Szana-zugnál. Mikor a régi Dobozt a törökök felégették, ide jöttek csapatba az asszonyok és gyermekek és itt siratták a falu pusztulását. Ma éppen a Két Körös zugban fekszik e domb.” (Székely, 121). (181). Szanna-zugnál található. A Fekete- és a Fehér-Körös összefolyása által közrezárt, dombos terület.

Sós-szik 1852: *Sós Szék* (T. 8), 1864: „*Sós Szék* apró veteményes földek, és sárgödrök helye.” (Pesty, 35), 1876: *Sós szik* (T. 10), 1891: „*Sósszik*. A hídról a faluba vezető nagy gát neve.” (Székely, 120). (127). Közvetlenül a falu mellett található a Körös-hid felé. Ma is gödrös terület. Nevét a talaj minőségéről, szikességéről kapta.

Sós-zug (28). Lehet, hogy valójában így hívták a *Sas-zugot*. I. ott.

Sószug-erdő 1852: *Sós Zug Erdő* (T. 8), 1854: *Sószug erdő* (T. 9). (44). A Sós-zugról (*Sas-zugról?*) elnevezett erdő a Fekete-Körös jobb partján.

Sűrű 1852: *Sürü* (T. 8), 1854: *Sűrű* (T. 9), 1864: „*Sűrű*, hajdan sűrű erdő, most szántó föld dél nyugot közt a ' Falu mellett.” (Pesty, 35), 1876: *Sűrű* (T. 10), 1891: „*Sűrű*. Falurész.” (Székely, 121). (128). Valamikor sűrű erdő volt. Nagy része ma már belterület.

Sűrű-zug 1822: *Sűrű Zug* (T. 7). (160). Az Itce-kanális melletti erdőzug neve volt.

Szákos-fok 1822: *Szákos Fok* (T. 7). (130). A falutól délkeletre a Fekete-Körös jobb parti zugja volt. Nevét valószínűleg az itt használt halkiemelő hálóról, a *szák*-ról kapta.

Szalontai-sziget 1864: „*Szalontai sziget* nádvágo rét.” (Pesty, 36). Pontos helye ismeretlen.

Szanna 1231: *Zunna* (Kar. II. 285), 1403: *Zanna* (Kar. II. 285, Csánki I. 654), 1511: „. . . jobagiones nostri in duobus Dobaz et *Zanna* possessionibus nostris . . .” (GyO. 61), 1553: *Zanna* (GyO, 211), 1561: „*Utraque Doboz et*

Zanna." (GyO. 349). (180). Doboz és Gyula között állott a falu, pontosan ott, ahol a Fekete-Körös az ásott Fehér-Körössel találkozik. Karácsonyi szerint: „Nevét *Szanna* nevű birtokosáról vagy első lakosáról kapta. *Szanna* család pl. még 1563-ban is lakott Békésen.” (Kar. II. 285). A falu 1566-ban még létezett, de később a törökök megsemmisítették. A volt falu nevét ma már csak a *Szanna-zug* őrzi. I. ott.

Szanna-fok 1822: *Szana Fok* (T. 7). (179). A Fekete-Körössel és az Itce-érrel is kapcsolatban lévő fok volt *Szanna-zug*-nál.

Szanna-zug 1852: *Szana Zug* (T. 8), 1864: „*Szanna zug*, szántó hol a' fekete Körözs 1858—59-be a' Gyula-békési fehér Körözs nagy csatornába vezetett.” (Pesty, 35), 1870: *Szanna-zug* (Haan I. 159), 1876: *Szana zug* (T. 10), 1891: „*Szannazug*. *Szanna* hajdan falu volt s a ma is róla nevezett zug helyén feküdt. A törökök alatt pusztult el.” (Székely, 120). (177). A Fekete- és a mai Fehér-Körös összefolyásánál lévő zug, amely *Szanna* falu emlékét őrzi.

Szár-kerék 1822: *Szár-kerék* (T. 7), 1864: *Szár-kerék* (Pesty, 36), 1891: „*Szár-kerék*. Táblaföld az urasági réten.” (Székely, 121). (59) Kerek alakú, kiemelkedő terület volt a Rét Macskás felőli részén. Még a nagy árvizek is csak a legritkábban borították el, tehát általában száraz volt a talaja.

Szegények szigete 1891: „*Szegények szigete*. Réten táblaföldek.” (Székely, 121). Adatközlők szerint a sarkadi határ mellett terült el, a Lábogó környékén.

Szélkötő 1891: „*Szélkötő*. Temérdek vízi nyirfa és égerfából álló facsoport a határon, ma ott egy kis hid vezet át a Macskáson.” (Székely, 122). A sarkadi határnál volt a Macskás-ér mellett.

Szél-sziget 1822: *Szél Sziget* (T. 7). (122). A mai dobozi határ nyugati szélén terült el.

Szénégető 1620: „... hogy Doboz csak *Szénégető* volt, és a Köz Határban úgy telepedtek le...; ... a mint hallottam Gyulához csak *Szénégető* hely volt az az Alsó Doboz...” (BO. I. 228, 229), 1891: „*Szénégető*. A maksári erdőben egy rész, hol nemrég egy még élő lakos kovács-szenet égetett. Ezenkívül az egész határban nincs semmi nyoma, hogy ott valaha szenet égettek volna.” (Székely, 121, 122). Az 1620-ban keletkezett oklevélből világosan kitűnik, hogy Dobozon abban az időben foglalkoztak *szénégetéssel* (faszén kiegészésével). Hogy ezek a *szénégető* helyek hol voltak, ma már nem lehet pontosan tudni.

Szentfa 1891: „*Szentfa*. Doboz feletti erdőségben a Körös partján van egy körülbelül 180-220 éves tölgyfa, 4 ember sem tudja átölelni... ezelőtt 25 évvel az ottani erdőész, Kalina, egy vasbádogra festett szentképet (Szűz Mária-képet) illesztett be, miután a fa kérgébe a képnek megfelelő lyukat vágott... E fát nevezik „*Szentfá*”-nak. Régen ezt is Basafának hívták miután legderékabb az erdőben.” (Székely, 120). A fa elnevezésének tudjuk az eredetét, de a helyét már nem.

Szigeti allé 1880—91: *Szigeti allé* (T. 12). (53). Fasorral szegélyezett út volt délnyugat-északkeleti irányban a mai Doboz-erdőben, a falutól északnyugatra.

Sziget-oldal 1852: *Sziget oldal* (T. 8), 1864: *Sziget oldal* (Pesty, 36), 1876:

Sziget oldal (T. 10), 1891: „*Sziget-oldal*. Az egész határban egyike a leghatasabb helyeknek. Ugyanitt régi házhelyek is látszanak s van egy régi temető is, melybe akkor szoktak temetni, ha a rendes temető víz alatt áll vagy a fakadó vizektől sirt ásni nem lehet.” (Székely, 121). (106). Ma már egy része a belterülethez tartozik.

Szilas-kengyel 1891: „*Szilaskengyel* = Köröskanyar.” (Székely, 120). Pontos helye ismeretlen.

Szőke-sziget 1891: „*Szőkesziget*. Réten.” (Székely, 121). (72). A mai térkép a községtől kissé északra, a Vésztői út mellett keletre jelölik ezt a határrészt.

Szuszoka-zug 1822: *Szuszoka Zug* (T. 7), 1864: *Szuszoka* (Pesty, 35). (88). Az Óvárral szemben lévő zug volt a Körös bal partján. Pontosán olyan volt, mint egy kuckó: *szuszkó*, mint egy kemence mögötti *szug*.

Szűz-forgó 1891: „*Szűzforgó*. Szanazugon felül a Fekete-Körös egy örvénye, hova ma fürödni is járnak, idáig tartott a dobozi határbeli halászati jog, azonfelül *Szűz Mártoné* volt Zerindig.” (Székely, 122). Pontos helye ismeretlen.

Tanító-tanya 1880—91: *Tanító tn.* (T. 12). (137.) Feltehetőleg a dobozi tanító tanyája volt a Sarkadi út mellett a Jállási-erdőnél.

Temetőkert 1852: *Temető Kert* (T. 8), 1854: *Temető kert* (T. 9), 1876: *Temető* (T. 10). A belterületen lévő mai temető, a község nyugati szélén.

Tormás-kengyel 1822: *Tormás Kengyel* (T. 7), 1864: „*Tormás kengyel* . . . a' Csanódi erdőben” (Pesty, 36), 1876: *Tormás Kengyel* (T. 10), 1891: „*Tormás-kengyel*. Erdőrész.” (Székely, 122). (22). A Fekete-Körös bal oldali holtága volt. A partján nőtt (termelt) növényről nevezhették el.

Tök-föld 1864: „*Tök föld* köz legelő” (Pesty, 35), 1870: *Tökföld* (Haan I. 159), 1891: „*Tökföld*. Helység erdő közé nyúló nyomás.” (Székely, 122). (152). A falu legelője volt. Adatközlők szerint a Hajdú-irtástól délre terült el.

Tölgyfa 1620: „Tudom az Maró után a Maró éren által az atyám egy nagy *Tölgy fát* mutatott, és mondota Békési határnak . . . ; . . . ott a Maró Erdő mellett egy öreg *Tölgy fát* mutattak, hogy az volna Békés és Doboz közt a Határ . . .” (BO. I. 222, 227). Békés és Doboz határát jelölte. l. Határfa.

Tölgy-szeg 1891: „*Tölgyszeg*. Régen határfa, egy nagy tölgy a marói erdő szélében.” (Székely, 122). A határt jelölő tölgyfát és közvetlen környékét nevezték így. Mellette vitt el a Tölgyszeg útja. l. Határfa, Tölgyszeg útja.

Tölgyszeg útja 1620: „. . . mégyen a *Tölgy Szeg uttyára* Fancsalfok-ra . . . ; . . . A *Föltzeg uttyán* Fekete Sziget, Emlöstöly és Patresányra ment a Határ . . .” (BO. I. 227, 228). A dobozi-békési határt kijelölő nagy tölgyfa mellett vitt el ez az út.

Tör foka 1. 1891: „. . . Maksár; közepén két határba osztja a Maksár ér, vagy *Törfoka* . . . ; . . . *Törfoka*. Másképen Maksár ér, Maksárfok.” (Székely, 116, 122). (81). A Maksár nevű határrészen folyt keresztül. A térképen jelzett hasonló nevű major mellett húzódhatott. l. Maksár-ér, Tör foka 2.

Tör foka 2. 1864: „*Tör foka*, urasági majorsági épületek helyisége.” (Pesty,

35), 1880—91: *Tőr fok* (T. 12), 1900: *Tőr foka* (T. 13). (82). Urasági major volt a *Tőr foka* nevű ér, másképpen Maksár-ér mellett. 1. Tőr foka 1.

Tőrfokai-kengyel 1864: *Torfokai kengyel* (Pesty, 35), 1876: *Tőrfok K.* (T. 10). (84). A *Tőr foka* nevű ér kanyarja vagy ahhoz közel eső régi Körös-kanyar lehetett.

Török-csapás 1822: *Török Csapás* (T. 7). (120). A Huszár-féle térkép ezzel a névvel jelöl egy utat, csapást, amely a sarkadi határtól a Réten keresztül haladva éri el a falut. A törökök (vagy rácok) ebből az irányból támadták meg annak idején Dobozt. Azonos a Rác-csapással. 1. ott, és Török útja.

Török-ér 1864: *Török ér* (Pesty, 36), 1891: „*Törökér*, mely Sarkadig, onnan Nagy-Szalonta felé vezet.” (Székely, 122). Az ér valószínűleg a *Török-csapás* mentén húzódhatott, de pontos helyét nem ismerjük.

Törökhajó útja 1788: *Török hajó Út* (T. 5), 1891: „*Törökhajó útja*. Van kettő, egyik Békéstől a Maksáron át Dobozra, másik a dobozi rétből vezetett Sarkadra.” (Székely, 122). (18). A térkép Komlós-derék mellett északkeletre jelöli a hajóutat, amelyen annak idején valóban hajózhattak a török dereglyék. Kelet—nyugati irányban húzódott. 1. Hajó út.

Török útja 1891: „*Török útja*. A törökök is ott jöttek be, ahol a rácok, a rácscsapáson s azelőtt *Törökcsapás—Török út* volt a neve.” (Székely, 122). (120). Azonos a Török-csapással és a Rác-csapással. 1. ott.

Törzsökös-ér 1620: „... ezen utunkban veténk határt a Szilfára a *Törzsökös éren* innen ...; ... onnét igyenessen mutatának a *Törzsökös érre* ...” (BO. I. 222, 225), 1891: „*Törzsökösér*. Sás és nádtermő lapos ér az erdőben.” (Székely, 122). (12). Az ér nagy része a mai tarhosi határba esik. Kapcsolatban volt a Komlós-érrel is. Megkülönböztettek Kis—Törzsökös-eret és Nagy—Törzsökös-eret is.

Túl a híd 1891: „*Túl a híd*. Falurész, mely a Körösön túl fekszik.” (Székely, 122). A belterület része.

Új-eger XVIII. sz. vége: *Új Eger* (T. 3), 1788: *Új Eger* (T. 5). (49). Újabb növéssű égerfákkal benőtt terület volt a sarkadi határnál, Macskás felé.

Új-Körös 1891: „Fatnyi ere ... Az *Új-Körös* is ennek nyomán van egyrészt ásva.” (Székely, 114). (149). Azonos a mai Kettős-Körössel. 1. ott.

Uradalmi-legelő 1880—91: *Uradalmi legelő* (T. 12). (113). Az uradalmi birtok legelője volt a falu mellett nyugatra. Része a régi Dobozzi-legelőnek. 1. ott.

Vadász-kert 1870—79: *Vadász-kert* (T. 11). (147). Uradalmi vadaskert volt a mai Kettős-Körös és a Csabai út találkozásánál a folyó mellett délnyugatra. A *Gerla-marói-erdő* része volt.

Vár XVIII. sz. vége: *Vár* (T. 3), 1788: *Vár* (T. 5), 1822: *Vár* (T. 7). (103). A faluval szemben a Fekete-Körös jobb partján egy holtág és a folyó által közrezárt terület neve volt. A valóságban itt sohasem volt vár, hanem, mint ahogy a régészeti kutatások bizonyítják, egy bronzkori település maradványait rejtette (rejtje) a föld. (vö. Kovalovszki, 108).

Vár-erdő 1852: *Vár Erdő* (T. 8), 1854: *Vár erdő* (T. 9), 1876: *Vár erdő* (T. 10). (92). A *Vár* melletti erdő neve.

Varga-gödre 1891: „*Vargagödre* ugyanott. Itt volt Istibundi *Varga* Miska földbe ásott rejtekgunyhója, itt halt meg a gyulai basa felesége, kit Miska csellem ellopott. A törökök széthányták a gödrot s még a helyét is kiásták, hogy híre se maradjon. A gödör helye még ma is látható.” (Székely, 122). Ez a rejtekhely a *Varga-zugban* volt, a *Remetei-erdő* alsó végében. Pontos helyét nem tudjuk. l. *Varga-zug*.

Varga-zug 1891: „*Vargazug*. *Remetei erdő* alsó végében...” (Székely, 122). A *Remetei-erdőben* lévő *zug* neve volt, melyet *Istibundi Varga Miskáról* neveztek el. Ma már nem dobozi terület. l. *Varga gödre*.

Várköz 1870: „*Óvár és Várköz*. E két hely egymás mellett fekszik. Hajdan itt feküdt *Doboznak* földvéra.” (Haan I. 160), 1891: „*Várköz*. Az erdőben helynév, az *Óvár* belső területe.” (Székely, 123). (66). Az *Óvárnak* (a sáncoknak) a belső területét nevezték így. l. *Óvár*.

Várközi-irtások 1864: „... madarhalmi és *várközi irtások* ...” (Pesty, 35). Erdőirtás volt a *Várköz-nél*, de pontos helyét nem ismerjük.

Vásár-hely 1870: *Vásárhely* (Haan I. 159), 1891: „*Vásárhely*. *Maksári erdőben* a *Törökához* közel.” (Székely, 123). (83). A *Rákos-kengyelhez* és a *Törökához* közel eső terület volt. Az általunk megadott szám megközelítő értékű. Adatközlők szerint *Békésről* a dobozi vásárba jövők gyakran itt állottak meg egy kissé pihenni. Azonos a *Vásárhelyi-erdővel*. l. ott.

Vásárhelyi-erdő 1864: „*Vásárhelyi és őzi erdő*.” (Pesty, 35). (83). Azonos a *Vásár-hellyel*. l. ott.

Verebes 1. 1510: *Verebes* (Kar. II. 334), 1561: *Werebes* (GyO. 348). *Békéstől* keletre, *Doboztól* északnyugatra, *Détertől* délnyugatra, valószínűleg a *Fekete-Körös* jobb partján álló falu volt. 1510-ben említik először az oklevelek, s 1563-ban még 11 család élt itt. Nevét az itt tanyázó sok verébtől kapta. (vö. Kar. II. 334). Valószínűbb, hogy a névadás személynévi áttételen keresztül történt meg. Ezzel kapcsolatban l. FNESz. 412, 689. A falu a török időkben elpusztult, határa *Békés* és *Doboz* határába olvadt. l. *Verebes* 2.

Verebes 2. 1891: „*Emlőstöly*. Mai neve inkább *Verebes* ...; ... *Verebes*. *Maksárban* a *Körösbe* futó ér, ezt hitták régen *Emlőstölynek*. Itt találták halva a „*Vereb*” nevű török katonát, kit megöltek a *békésiek* s az éren átvittek dobozi földre ...” (Székely, 112, 122). (25). Ez az ér *Verebes* falu nevét őrizte. l. *Emlőstöly*.

Veresgyűrűs-lapos 1852: *Veresgyűrűs lapos* (T. 8), 1864: *Veress gyűrűs laposs* (Pesty, 35), 1876: *Veres Gyűrűs lapos* (T. 10), 1891: „*Veresgyűrűs lapos*. A *páskom* földeken.” (Székely, 123). (169). Határrész, a régi *Doboz*-legelő déli végének a neve.

Vésztői országút 1891: „... az alatta elterülő szántóföld a *vésztői országútig* „*Deákszeg*”. (Székely, 112). (45). A *Vésztőre* vezető országút neve. Ma már műút.

Vezér-árok 1891: „*Vezérárok*. Egyenes árok, vízlevezető a pusztán Óvár irányában.” (Székely, 123). Pontos helyét nem ismerjük.

Vince-sziget XVIII. sz. vége: *Vincze Sziget* (T. 3), 1788: *Vincze* (T. 5), 1864: *Vincze sziget* (Pesty, 36), 1891: „*Vinczesziget*. Táblaföld a réten.” (Székely, 122). (4). A dobozi határ északnyugati sarkában található. Nagy része ma már Tarhoshoz tartozik.

Wenckheim-major 1870—79: *Wenkheim Meierhof* (T. 11). (32). Az Óváron-túli-réten a Vésztői úttól keletre állott ez a major. A Wenckheimké volt. Nem azonos a Fűzszeg-majossal.

Zebeny 1880—91: *Zebeny* (T. 12). (142). A külterület nyugati csücskének neve, a Csabai út északi oldalán.

Zila-kengyel 1822: *Zila K.* (T. 7), 1864: *Zila kengyel* (Pesty, 35), 1876: *Zila K.* (T. 10), 1891: „*Zilakengyel*. Erdőrész, Körös kanyarulatában.” (Székely, 123). (43). A régi Fekete-Körös bal oldali kengyele, holtága volt.

Zsaró 1864: „*Zsaró*, 5-6 év óta alakított urasági Ángol kert.” (Pesty, 35). A faluban lévő kastélypark része volt, ezért nem jelöljük számmal.

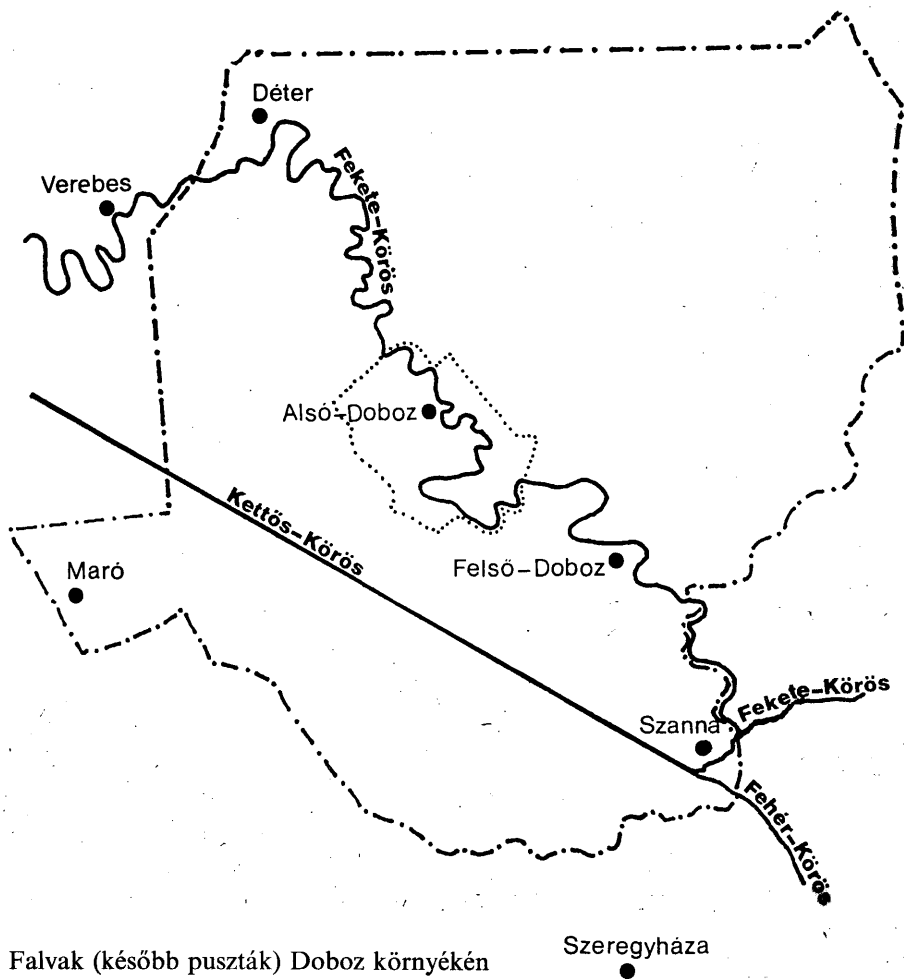
Zsellér-föld 1891: „Körösköze. A Fehér- és Fekete-Körös között elterülő páskomok. (*Zsellérföld*).” (Székely, 116). (161). A mai Kettős-Körös és a régi Fekete-Körös között elterülő legelőréssze neve. 1. Körös köze.

Zsivány-ér XVIII. sz. vége: *Zhinay Er* (T. 3), 1788: *Zsivány ér* (T. 5), 1822: *Zsivány Ere* (T. 7), 1864: *Zsivány ér* (Pesty, 36). (158). A sarkadi határnál lévő ér neve volt, mely kapcsolatban állott a Fekete-érrel. Nevének eredete ismeretlen.

SZÁMMUTATÓ

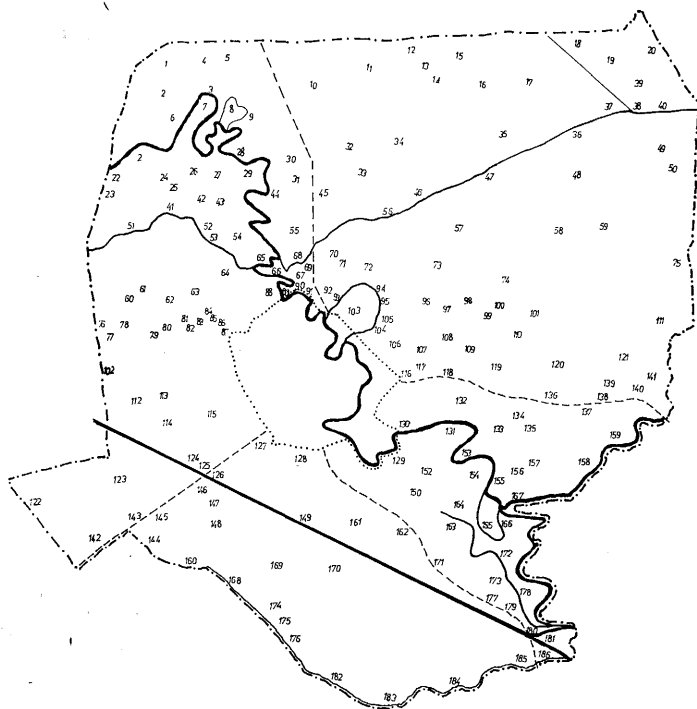
1. Nagy-Petrezsány 2. Petrezsány, Petrezsányi-erdő 3. Ibrahim-fok, Ibrány ere, Ibrány-fok 4. Vince-sziget 5. Csáki-sziget 6. Kis-Petrezsány 7. Ibrahim-zug, Ibrány-zug 8. Kévés-kengyel, Körös-kengyel 9. Kévés-árok 10. Déteri-pusztta 11. Földégés szigete 12. Törzsökös-ér 13. Komlós, Komlós-sziget 14. Komlós-domb 15. Komlós-ér 16. Komlós-derék 17. Sebestyén egre 18. Hajó út, Török-hajó útja 19. Macskás 20. Fialalos-ér, Macskás-ér 21. Ibrányfok-erdő 22. Tormás-kengyel 23. Határ-kengyel 24. Holtkörösi-erdő 25. Emlőstőly, Verebes 2. 26. Emlős 27. Körös-kengyel 2. 28. Kas-zug, Sas-zug, Sós-zug? 29. Köröskengyel-zug 30. Fűzszeg-major 31. Fűz-szeg 32. Wenckheim-major 33. Fűz-kerek 34. Nagy-égés 35. Füzes-sziget 36. Nagy-sziget 37. Hosszúfoki—Óvári-gátórház 38. Gyepes, Gyepes-csatorna 39. Fialalos-hegy 40. Macskás egre, Macskás-sziget 41. Sebes-fok 2. 42. Sebesfoki-járás, Sebesfoki-járasi-erdő 43. Zila-kengyel 44. Sószug-erdő 45. Vésztői országút 46. Óváron-túli-rét 47. Csikosimakkos 48. Kis-derék 49. Új-eger 50. Kerek-eger 51. Sebes-ér, Sebes-fok 52. Falopó-kengyel 53. Szigeti allé 54. Falopó 55. Deákszegi-erdő 56. Óvári-csatorna 57. Rét 58. Nagy-derék 59. Száraz-kerék 60. Csanód-zug 61. Csanód-ér 62. Csanód 63. Dobozi-erdő 64. Hosszú-kengyel 65. Ásvány 66. Óvár, Várköz 67. Óvári-erdőjárás 68. Óvár ere, Óvár-fok 69. Deák-szeg 70. Lóörző 71. Lóörző

erdő 72. Szőke-sziget 73. Óváron-inneni-rét 74. Simándi-sziget 75. Fű-eger 76. Maksár 77. Maksár rétje 78. Maksári-erdő 79. Fancsal 80. Buzlikos—Maró 81. Maksár-ér, Maksár-fok, Tőr foka 1. 82. Tőr foka 2. 83. Vásárhely, Vásárhelyi-erdő 84. Tőrfokai-kengyel 85. Cérnás-kengyel 86. Rákos-kengyel 87. Fancsal ere, Fancsal foka 88. Szuszoka-zug 89. Gonda-kengyel 90. Gonda-zug 91. Óvári-járás 92. Vár-erdő 93. Holt-Körös 1. 94. Értű-hegy, Holtkörösi-ér 95. Fok 96. Bodor ere 97. Bodor, Bodor-eger, Bodorere-sziget 98. Kétszázás 99. Barabás 100. Csíkos 101. Őzesi-major, Rudolf-major 102. Fekete-sziget 103. Vár 104. Fok-hát 105. Fokközi-irtások 106. Sziget-oldal 107. Nagy-Körös bokra 108. Bodorere laposa 109. Nyárfás 110. Őzes 111. Lábogó 112. Békési út 113. Uradalmi-legelő 114. Rossz-Maró 115. Dobozi-legelő, Páskum 116.

1. Falvak (később puszták) Doboz környékén

Pömpöly 117. Pömpöly-erdő 118. Doboziak kaszálója 119. Pap-kerék 120. Rác-csapás, Török-csapás, Török útja 121. Csőszház 2. 122. Szél-sziget 123. Maró 2. 124. Pogány-telek 125. Pogány-halom, Rév-halom 126. Fatnyi ere 127. Sós-szik 128. Sűrű 129. Pap holtja 130. Szákos-fok 131. Fekete-Körös 132. Mérkék 133. Fekete-erdő, Feketeéri-erdő 134. Jállás 135. Jállás-zug 136. Rác-csapás 137. Tanító-tanya 138. Sarkadi út 139. Kékfü, Kékfüi-szántóföldek 140. Borosgyáni-erdő 141. Borosgyán 142. Zebeny 143. Maró 1., Maró-ér 144. Körösös—Maró, Nagy—Maró 145. Csabai út 146. Fatnyere 147. Vadász-kert 148. Gerla—Marói-erdő, Maró-erdő 149. Gyulai-csatorna, Kettős-Körös, Új-Körös 150. Árok köze 151. Hajdú-irtás 152. Tök-föld 153. Sámson vára 154. Faluhely, Felső-Doboz 155. Malom-kert 156. Feketeéri-járás 157. Jállási-erdő 158. Zsivány-ér 159. Kis-eger 160. Sűrű-zug 161. Körös köze, Zsellér-föld 162. Gyulai út 163. Itcei-járás 164. Csőszház 1., Erdész-lak 165. Dobozi-vadaskert 166. Malom-ág, Malom-fok 167. Fekete-ér 168. Itce-kanális 169. Veresgyűrűslapos 170. Körtvélyes 171. Demeter szántása 172. Nagy-Patya 173. Egyház ere, Patya-ér 174. Nagy-Görge 175. Görge 176. Kis-Görge 177. Szanna-zug 178. Kispál-zug, Kispálzug-erdő 179. Szanna-fok 180. Szanna 181. Sirató-halom 182. Csajka 183. Itce-domb 184. Itce-ér 185. Itce hídja 186. Békési-csatorna, Fehér-Körös.

2. Doboz külterületének történeti földrajzi nevei. Számmutató

A FORRÁSKÉNT FELHASZNÁLT TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

- T. 1. Josephinische Aufnahme 1766—85. Magyarország I. katonai térképe. Megtalálható: Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtára, Budapest.
- T. 2. Gyula és Békés közötti csatorna. Rajzolta: Zanathy Antal, 1780. — OL., Klt., jelzet: S. 82., 61.
- T. 3. Cím nélkül (Harruckern-dominium térképe Csákabonyi Kálmán megállapítása szerint). Szerző nélkül, év nélkül, a XVIII. sz. végéről. — BmL., Gyula, jelzet: BmL. T. 47.
- T. 4. Mappa Idealis I. Comitatus Békésiensis. Anno 1785. (Per Iosephum Vertics).
- T. 5. Mappa Exhibens Situationem Domini Gyulensis . . . Familiam Harrucker. Paulovits András mérnök. 1788. — BmL., Gyula, jelzet: BmL. T. 48.
- T. 6. Gyulai uradalom térképe. Rajzolta: Paulovits József 1788. — OL., Klt., jelzet: S. 82., 138.
- T. 7. Hydrographia. . . regionis . . . Crisiorum. Geometram Regium Huszár. Anno 1822. — OL., jelzet: S. 80., No. 39.
- T. 8. Doboz térképe (Croquis). 1852. — megtalálható: OSzK. Térképtára.
- T. 9. Doboz térképe (Croquis). 1854. — megtalálható: OSzK. Térképtára.
- T. 10. Doboz térképe 1876. — megtalálható: OSzK. Térképtára.
- T. 11. Magyarország II. katonai felvétele 1870—79. — megtalálható: Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtára, Budapest.
- T. 12. Magyarország III. katonai felvétele 1880—91. — megtalálható: Hadtörténeti Intézet és Múzeum Térképtára, Budapest.
- T. 13. Magyarország távolságmutató térképe 1900. — megtalálható: OSzK. Térképtára.

A FORRÁSKÉNT FELHASZNÁLT MŰVEK JEGYZÉKE

- BO. I.* Diplomatarium Békessiense. Collegit Lud. Aug. Haan. Pestini 1870.
- BO. II.* Békés megyei oklevéltár. Összegyűjtötték és közreboicsájtották Haan Lajos és Zsilinszky Mihály. Budapest, 1877.
- Csánki* Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I. kötet, Budapest, 1890.
- FNESz.* Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára. Budapest, 1978. .
- GyO.* Dr. Veress Endre: Gyula város oklevéltára. (Budapest, 1938).
- Györffy* Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I. kötet. Budapest, 1963.
- Haan* Haan Lajos: Békés vármegye hajdana. (Pest, 1870).
- Huszár* Huszár Mátyás leírása a Körös-vidékről. Gyula, 1985.
- Inczefi* Inczefi Géza: Szeged környékének földrajzi nevei. (Ny tud. Ért. 22., Bp., 1960).
- Kálmán* Kálmán Béla: A nevek világa. (Budapest, 1973).
- Kar.* Karácsonyi János: Békésvármegye története. I—III. (Gyula, 1896).
- Klt.* Az Országos Levéltárban a Károlyi család nemzetségi és főtí levéltára, ezen belül a Harruckern család iratai is.
- Kovalovszki* Kovalovszki Júlia: Árpád-kori települések Doboz határában (Megtalálható: Falvak, mezővárosok az Alföldön. Szerk.: Novák László, Selmeczi László., Nagykörs, 1986).
- MTSz.* Szinyei József: Magyar Tájszótár I—II., Bp. 1893—1901.
- Pesty* Békés megye Pesty Frigyes helynévgyűjtésében. Bevezette, jegyzetekkel ellátta és közléteszi Jankovich B. Dénes. A mutatókat összeállította Hévízi Sándor. (Békéscsaba, 1983).
- Székely* Székely Lajos: Helynevek. Doboz-falu helynevei. (Megtalálható: A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve 1891/92. évi számában).